SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU.

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 2 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK, 24 FEBRUAR 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

Pozdrav zaštitnici kulture

Rođena pre trideset godina, za odbranu prve socijalističke republike u svetu i istoriji, stvorena od radnika i seljaka, vođena od najboljih sinova radnog naroda, pojavila se vojska kakve još nije bilo — vojska koja je svesna borbena snaga samog radnog naroda, njegov deo i njegovo oličenje, — vojska vaspitana u duhu Lenjina i Staljina za međunarodnu solidarnost i mir, pojavila se uzdanica svih porobljenih u svetu, vojska koja jedina u epohi nije odisala željom za osvajanjem. Kovala se i jačala je pod naletom intervenata iz svih krajeva kapitalističkog sveta, učila se na pobedama i porazima i sticala novu nauku, armija zaštitnica socijalističke izgradnje i duboko narodne kulture, da bi, u otsudnom času, mogla odbraniti zemlju socijalizma, slobodoljubive narode i čovečanstvo od varvarizovanja i uništenja.

Kako bi danas izgledao svet da hiljadu devetsto četrdeset prve fašistički agresor nije naišao na vojsku proženu patriotizmom, političkom svešću, socijalističkim uverenjem i krvno vezanu s narodom! To danas, tri godine posle završetka rata, u kome je pobedi nad fašizmom najviše doprinela Crvena armija, u kome pobede ne bi bilo bez nje, možemo još bolje da shvatimo, kad vidimo da zapadni imperijalizam, koji je surovao s fašističkim agresorima da bi iznurio uzdanicu čovečanstva, priprema nove porobljivačke pohode, trubi o novim ratovima — a namere mu se osujećuju zahvaljujući čvrstini Sovjetske armije, armije osloboditeljice, armije mira.

Kad pesnici kažu: rodoljublje, sloboda, ponos rada, voljena otadžbina, lepota prirode, uspesi ljudskih ruku i uma, ljubav, poezija, sreća dece, — kad pesnici govore o najvišem i najdražem čoveku, oni moraju reći i armija, armija koja štiti vrednost i lepotu, veličinu i heroizam ljudskog života, armija koja bdi nad onom kulturom koju naslednici hitlerovskih varvara skrnave lažnom hajkom za »odbranu kulture« od njenih pravih branilaca. Jer kultura je zaista opet u pitanju. Kulturu čovečanstva spasla je jednom Crvena armija, pod čijim okriljem je procvetao nepobedivi socijalizam. Kulturu čovečanstva, naprednu kulturu današnjice u kojoj je sadržano sve najbolje iz prošlosti i sve moguće u budućnosti, i danas štiti, i neka je štiti armija bratstva među slobodnim narodima, armija čvrstog mira — Sovjetska armija, starija sestra naše voljene Jugoslovenske armije.

Klevetnička istoriografija zapadnih imperijalista, koja se iz falsifikatorskih kuhinja izlegla uoči tridesete godišnjice ponosnog i slavnog postojanja Sovjetske armije, dala je povod da svet sazna sa sovjetske strane u vidu dokumenata on što je već i sam naslućivao i znao: Sovjetska armija nije pobedila samo nemačkog, italijanskog, japanskog i ostale agresore, nju su engleski, francuski i američki kapitalisti takođe bili namenili propasti, jačajući i bodreći nemački fašizam za napad na Sovjetski Savez, sklapajući javne, minhenske i druge sporazume s fašističkim zemljama, a praveći tajne račune s plaćenim ubicama. Sudbina rata ispala je drukčije nego što su imperijalisti računali, licemerni čak i onda kad su bili saveznici Sovjetskog Saveza u nužnom i pravednom ratu protiv fašističkog agresora. Sudbina sveta izgleda drukčije zato što Sovjetska armija nije slomljena, nego je izišla jača i voljenija iz rata u kome je oslobađala porobljene i spasavala ugrožene.

Da li ima većeg znaka nepobedivosti jedne vojske nego kad ona jača dok se povlači pod udarcima isprva nadmoćnijeg neprijatelja? Ima li većeg znaka snage jednog poretka nego kad on, i uz gubljenje teritorija, daje novu snagu svojoj vojsci? To je vojska vaspitana u duhu socijalističkog humanizma, vojska koju pod zastavom Lenjina vodi veliki Staljin. A ima li većeg znaka snage i nepobedivosti jedne vojske, od činjenice da je ona prisutna i tamo gde prostorno nije? A njeno prisustvo osećali su svi borci za slobodu u toku rata protiv fašizma, i prisustvo njeno, prostorno daleko, davalo je snagu, veru, moral, duh, nadahnjivalo je i davalo sigurnost da ciljevi oslobodilačkog rata bar s jedne strane neće biti izigrani.

Ta sigurnost je ostala. Mogu izneveriti drugi, i izneveruju, mogu gaziti svoje najsvetije obaveze drugi, i oni ih gaze, — no Sovjetski Savez, koji ima armiju mira, ne zaboravlja svoje obaveze, ne zaboravlja da su se u ovom ratu narodi borili za demokratiju, za mir, za kulturu, za prijateljstvo. I narodima upregnutim u kola fašizma Crvena armija donela je uslove za demokratski preporod. Crvena armija je istakla pobedonosnu zastavu na Rajhstagu u Berlinu, dotukavši zver u jazbini, a samom nemačkom narodu ukazala na mogućnost demokratskog preporoda, i danas od velikih saveznika jedino Sovjetski Savez, otadžbina Sovjetske armije, brani principe međunarodne demokratije i mira u Nemačkoj, koju zapadni imperijalisti, zaštitnici starih fašista i odgajivači novih diktatora, hoće da pretvore u novo žarište rata.

Narodi sveta hoće mir, ali čvrst i pravedan mir, ne mir ropstva i groblja. Zato što hoće čvrst i pravedan mir, oni znaju šta je Sovjetska armija, znaju to utoliko više ukoliko veći broj armija zapadnih imperijalističkih zemalja guši slobodu, nezavisnost i osnovna prava drugih naroda. A naši narodi, herojski narodi Jugoslavije, narod borac, pobednik i tvorac, verni saveznik sovjetskih naroda u zajedničkom ratu za demokratiju i mir, neprolaznom ljubavlju voli bratsku armiju, u koju su verovali od prvog dana borbe za slobodu, a koja je zajedno s Jugoslovenskom armijom krvlju zapečatila večno prijateljstvo i bratstvo na tlu Jugoslavije, pod Beogradom, združivši dva divna imena Staljin i Tito.

Ako danas u svetu ima novih zemalja čiji narodi izgrađuju svoju narodnu demokratiju i idu putem socijalizma, ako danas u svetu postoji prijateljsko kolo miroljubivih naroda; ako je danas jak i postaje sve jači tabor antiimperijalističkih zemalja i snaga u svetu — ne sme se ni za trenutak zaboraviti zasluga Sovjetske armije.

Ako danas, u jeku ropca kapitalizmom otrovane buržoaske kulture cveta socijalistička kultura, nastala kao nov kvalitet na čitavom kulturnom nasleđu prošlosti; ako među slobodnim i nezavisnim narodima postoji plodna kulturna saradnja i utakmica: ako u samim kapitalističkim zemljama, s marazmom imperijalizma, jačaju klice vedre, borbene, čovečanske kulture, vera u čoveka i u budućnost, — ne sme se ni za trenutak zaboraviti zasluga Sovjetske armije.

Da danas postoji ono što nazivamo kulturom i volimo kao kulturu to ima da se zahvali Sovjetskoj armiji koja je omogućila da se to odbrani. Da danas, uza svu besomučnu ratnu hajku imperijalističkih »branilaca kulture« kultura postoji i neće se srušiti — znači da postojanje Sovjetske armije daje snagu antiimperijalističkom taboru i ratni huškači osećaju svoju slabost.

Ako danas, u doba kad imperijalističke bande gaze sveto tle nekih zemalja i skrnave prava nekih slobodoljubivih i miroljubivih naroda, u novoj Jugoslaviji zajedno s izgradnjom socijalizma raste nova, narodna, opštečovečanska kultura, — to znači da su naši narodi imali pravo kad su, verujući u snagu Crvene armije i Sovjetskog Saveza vodili čudesnu borbu za slobodu, nezavisnost i kulturu, da je verna zajednička borba sa Sovjetskom armijom urodila plodom — neslućenim uslovima za puni rascvat stvaralačkih snaga naroda u novoj državi, u državi stvorenoj kroz oslobodilačku borbu samog naroda uz moralno prisustvo i uz požrtvovanu pomoć herojske, oslobodilačke Sovjetske armije, koja je slavom i ljubavlju ovenčana doživela tridesetu godinu svoga postanka.

Neka bi najbolji pesnici sveta bili dostojni veličine i slave Sovjetske armije, zaštitnice kulture čovečanstva! Neka bude što jača u interesu mira i solidarnosti slobodnih naroda — armija pobednica!

Telegram maršala Tita generalisimusu Staljinu

PRETSEDNIKU MINISTARSKOG SAVETA SSSR
MOSKVA — KREMLJ

Povodom tridesetogodišnjice stvaranja herojske Sovjetske armije, pridružujemo se na taj dan opštoj radosti naroda Sovjetskog Saveza.

U ime naroda i Armije nove Jugoslavije upućujem Vama, druže Staljine, i slavnoj Armiji — osloboditeljici najsrdačnije čestitke i pozdrave.

Pretsednik vlade FNRJ
Vrhovni komandant oružanih snaga FNRJ
maršal Jugoslavije
Josip Broz Tito

Pozdrav maršala Tita sovjetskim ratnicima

Sovjetskim ratnicima upućujem u ime naroda Jugoslavije plamene pozdrave i simpatije prilikom tridesetogodišnjice postojanja herojske Sovjetske armije.

Koristim ovu priliku da još jedanput izrazim duboku zahvalnost ratnicima Sovjetske armije za velike zasluge na delu ukazivanja pomoći pri oslobođenju i naroda Jugoslavije od fašističkih okupatora u teškim danima velikog Oslobodilačkog rata.

Želim dalji procvat velikoj zemlji socijalizma i učvršćenje moći Sovjetske armije, za očuvanje tekovina Oktobarske revolucije, za zaštitu mira i demokratije.

Neka jača večito prijateljstvo naroda Sovjetskog Saveza i naroda Jugoslavije!

Neka živi herojska Sovjetska armija i njen Vrhovni komandant generalisimus Josif Visarionović Staljin!

Pretsednik ministarskog saveta
FNRJ maršal Jugoslavije
Josip Broz Tito

Telegram Saveza književnika Jugoslavije Savezu sovjetskih književnika

Povodom tridesetogodišnjice Sovjetske armije, Savez književnika Jugoslavije uputio je Savezu sovjetskih pisaca sledeći telegram:

Savez književnika Jugoslavije upućuje vam povodom tridesetogodišnjice herojske Sovjetske armije svoje bratske pozdrave. Književnici Jugoslavije zajedno s vama slave veliki praznik herojske Sovjetske armije, koja je odigrala odlučujuću ulogu u pobedi nad fašizmom i u odbrani kulture celog čovečanstva, a danas je budni branilac čvrstog, demokratskog mira u svetu.

Živela pobedonosna i slavom ovenčana Sovjetska armija!

Živeo vrhovni komandant Sovjetske armije, generalisimus Sovjetskog Saveza, Josif Visarionović Staljin!

Pretsednik **Ivo Andrić**
Generalni sekretar **Čedomir Minderović**

Sovjetski umetnici povodom proslave Dana armije

Prezidijum CK Sindikata sovjetskih umetnika sudeluje aktivno u proslavi tridesetogodišnjice Sovjetske armije, koja se poklapa s dvadesetpetogodišnjicom kulturnog patronata umetnika nad Armijom. Počev od januara do marta meseca sovjetski umetnici nastupaju u klubovima vojnih jedinica i u domovima oficira, na koncertnim i pozorišnim priredbama, a organizovali su i niz predavanja i referata o pitanjima iz oblasti umetnosti.

Umetnici će pomoći amaterskim umetničkim kolektivima u Armiji i organizovaće niz izložbi slika i vajarskih radova vojnika i oficira. U velikim gradovima, gde postoje konzervatoriji i filharmonije, otvoriće se univerziteti muzičke kulture za članove Armije.

Veliki broj sovjetskih kompozitora radi sada na delima, posvećenim tridesetogodišnjici Sovjetske armije. Tako kompozitori Pejko i Kniper komponuju simfonije, Mosolov — kantatu, a Dunajevski, braća Pokras, Blanter, Kompanjejec, Fradkin, Žarkovski, Terentijev, Slonov i drugi — masovne pesme. Centralna politička uprava oružanih snaga SSSR i Savez Sovjetskih kompozitora objavili su konkurs za najbolju pesmu.

Za dan tridesetogodišnjice Armije organizovana je velika izložba knjiga, koja prikazuje rad književnika za vreme rata. Izložene su knjige izdate u ratnim godinama, kao i frontovska štampa, na kojoj su sarađivali sovjetski pisci. U pripremi je izdanje zbornika, dela sovjetskih književnika poginulih u ratu. Objavljen je konkurs za najbolje književno delo (prozu ili pesmu) posvećeno sovjetskoj avijaciji. Za vreme proslave književnici su nastupali po vojnim jedinicama i čitali svoja dela ili držali referate.

UPUĆUJU NAS U AZIJU

Miroslav KRLEŽA

Da se vratimo u Aziju, to nam poručuju u ime zapadnoevropske civilizacije i u ime atlantske kulture. A zašto da se vratimo i to baš u Aziju? Da se vratimo, jer je (kažu) Azija prodrla do Nise i do Soče, a to nikako nije u interesu zapadnoevropske civilizacije, da granica Azije ostane na Soči ili na Nisi.

Više od dvanaest stoljeća primamo te ljubazne sugestije u ime zapadnoevropske civilizacije, koja već u Aachenu i Paaderbornu u devetome stoljeću nije znala kako da povuče tu zagonetnu granicu između evropskog istoka i zapada. Trojna varijanta aachenskog kongresa godine 887. demarkacije — Soča — Raška — Učka — točno se podudara sa varijantama pariškog mirovnog kongresa godine 1919. i godine 1947. Da se, dakle, vratimo predbježno na Volgu i da ponesemo na Ural, Prag i Trst, Ljubljanu i Zagreb, Rijeku i Krakov i Bratislavu i Poznanj i Varšavu? Jer kada smo se pojavili pred Carigradom u šestom i sedmom stoljeću onda su nas Rim i Vizant u ime evropske civilizacije poricali upravo tako histerično kao što je to bilo u vrijeme San Stefana 1878 ili god. 1912 ili danas. U osamnaestom i devetnaestom stoljeću je bolesnik na Bosforu bio jedinom brigom zapadnoevropskih političara felčera, kao što danas za gospodu lordove gospodin lord Jalčin predstavlja stopostotnu zapadnu Evropu. Te visoko civilizovane poruke stižu nam bežičnim putem, a ne bi valjalo tom prilikom smetnuti s uma, da se ova B. B. C. magija koristi Teslinim izumom, pak bi bilo logično, kad nas već šalju natrag u Aziju, da nam dopuste, da sve te bežične čarolije ponesemo sa sobom kao azijatske dokumente naše vlastite nekulturnosti. Oni nam istodobno prijete atomskim bombama, a zaboravljaju, da je jedan od prvih zapadnoevropskih atomista bio »čisti Azijat«, Dubrovčanin Bošković, kao i to, da je gospođa Curie-Sklodovska isto tako stekla neke zasluge kod usavršavanja ovih azijatskih otkrića. A gospođa Curie-Sklodovska rodom je iz jedne od azijatskih zemalja, koje su se usudile već u šestom i sedmom stoljeću prodrijeti do crte Šćetin-Nisa-Prag-Soča-Trst. Oni nam čitaju uzvišene lekcije u ime atlantske kulture iz prekomorskih daljina, koje je Kolumbo otkrio u ruci sa prvim globusom, što ga je stvorio jedan geograf iz Praga, a jednu od prvih karata Amerike nacrtao je isto tako jedan slavenski Azijat: Jan Stolnicki g. 1512. Oni nam propovijedaju slobodarske ideje iz zemlje, koja se oslobodila pod Tadijom Koscziuskim (1776—1784), u onoj slavnoj borbi, u kojoj general Kazimierz Pulaski nije jedini Slaven koji je u Americi tom prilikom ostavio svoje kosti na bojnom polju za oslobođenje Amerike. On je umro na čelu slavenskih milijuna, koji su pomrli u Americi za slavu dolara po rudnicima i u talionicama. Zašto nosi jedna grupa najvišeg planinskog lanca australskog ime Tadije Koscziuskog? Jer je Slaven Strzelecky bio jedan od onih geografskih pionira koji su prvi među prvima ispitivali Australiju.

Miroslav KRLEŽA

Ako postoji doista neki kulturnohistorijski međaš koji dijeli sredovječnu evropsku civilizaciju od ove naše današnje, onda je to Kopernikovo djelo: De revolutionibus orbium coelestium 1543. I što? Da na našem povratku u Aziju uzmemo Kopernika i praško sveučilište, Vavel i glagoljicu i staroslovjenske prevode Svetoga pisma i Vulgatu sv. Jeronima, našeg barbarskog zemljaka, Dalmate, koji se bojao Slavena isto tako kao što pred njima danas strepe gospoda Attlee i Bevin. Da na svom povratku u Aziju ponesemo sve ono što su Slaveni dali zapadnoj Evropi kroz vjekove, ostala bi ta uboga Evropa bez svojih suvremenih naučnih pogleda na svijet i na zvijezde, bez prvoga globusa, bez prvih karata Amerike, bez radio aparata, bez atomistike, bez čitavog niza kapitolinskih laureata, koji od Jana Panonija do Skarbieuskog i danas još predstavljaju međunarodnu slavu humanističke poezije čitavoga svijeta. Stotinu i pedeset godina pred Newtonom, Gospodnetić je otkrio tajnu spektra, a da nije bilo Flacijeve Historije Crkve, Vatikan, kako polagano misli, ne bi do dana današnjega još napisao svoje vlastite historije, koju je organizovao na ustuk Flacijevom genijalnom protestantskom djelu. Južni Slaveni su prevodili Sveto pismo prvi među evropskim narodima, a ako zapadnoevropsko slikarstvo vuče doista svoju genezu od Giotta i Cimabue, što je s našim makedonskim, srpskim, južnoslovjenskim i istarskim slikarstvom? Zar naši slikari nisu bili pioniri tog zapadnoevropskog slikarstva? Ali ne samo to! Kada se bude pisala historija zapadnoevropske civilizacije utvrdit će se i to, da je bogumilska Bosna bila refugium haereticorum iz Lombardije, južne Francuske i Portugala dvjesta i trista godina prije evropske reformacije, i da je ta ista bogumilska Bosna bila strateško-političkim objektom čitave jedne serije zapadnoevropskih inkvizicionih vojna, na odbrani svih onih protuvatikanskih koncepcija, koje predstavljaju i danas još slavu anglikanske šizme! A tko je oslobodio Beč od Turaka godine 1683? Zar su sva zvona svih evropskih katedrala u slavu toga trijumfa zvonila u čast pobjede nad Azijom ili u slavu Azije, pozdravljajući pobjedu Jana Sobieskog, koji je imao svoju zapadnu-azijsku granicu na Nisi, zapadno od Zbroclava! Slabost pamćenja i krivotvorenje historijskih fakata glavnom je oznakom te zapadnoevropske civilizacije od pada Beča godine 1683. do pada Berlina godine 1945. Tko je položio temelje evropskoj reformaciji: Bogumili — Hus. Tko je vodio mađarsku revolucionarnu vojsku 1848? Bem i Dombrovsky, na najviše zgražanje Ponsonbya, Palmerstonovog bečkog ambasadora, koji je na Dunavu sprovodio strogu, legitimističku, azijatsku politiku u interesu kuće Habsburga. Palmerston u slučaju poljske slavenske i austrijske četrdesetiosme ili Churchill u slučaju mađarske devetstotinaosamneste i devetnaeste bili su čisti stopostotni Azijati, kao što je to Bevinova politika na Dunavu i danas, kada sofistički čisti Dunav od Azijata u klasičnom imperijalističkom smislu. Biva: sve je Azija što nije naše. A pitamo se već više od trideset godina: bi li zaista došlo do »čuda na Marni« godine 1914, da to »čudo« nije platilo svojim životom nekoliko stotina hiljada ruskih mužika u mazurskim močvarama? Bi li došlo do pobjede u Berlinu godine 1945. da nije bilo lenjinske i staljinske politike i strategije? Ima li jasnije i klasičnije formule zapadnoevropske civilizacije nego što je predstavlja intelektualno-razvojna crta od Radiščeva do dekabrista i od dekabrista preko Hercena, Bjelinskog i Černjiševskog do Pljehanova, Lenjina i Staljina? I koliko bismo samo klavira i filharmonijskih orkestara imali da prenesemo iz Evrope natrag u Aziju sa svim našim Chopinima, Smetanom, Skrjabinom, Rahmanjinovim i Rimskym-Korsakovim, sa onom masom slavenskih partitura, kojima je od Glinke, Čajkovskog, Musorgskog i Lisinskoga do Janačka i Šostakovića ime legija? Tko je instrumentirao suvremenu Ameriku genijalnije od Dvoržaka? Pak što sviraju gotovo dnevno tu njegovu poemu o »Novome Svijetu« kada je azijatska? Kako bi evropski gradovi ostali dosadni bez naših slavenskih slika, katedrala, kipova, knjiga i spomenika? Bez Mickiewicza, bez Puškina i Slovackog, bez Petra Hekičkog i Jana Komenskog, bez Križanića, Kohanovskog, Laskog, Držića i Gundulića, bez Vuka i bez Jagića? Što bi bilo s vizantologijom bez Bandura, a slavistikom bez Miklošića? A što bi bilo s evropskom naučnom građom bez Lomonosova, bez Purkynjeg, bez Mendelejeva, bez Pavlova, bez Lenjina? I gde bi bila ta slavna zapadna Evropa da je Južni Slaveni nisu više od pet stotina godina branili od Turaka, koji i danas još predstavljaju na Zlatnom Rogu pobjedu Azije uz blagoslov britanske politike. Ta politika i danas bi dala Turcima da prodru do Soče, samo da se Dunav i Balkan očiste od Slavena, »koji su Azija«, a Turci po toj imperijalnoj logici to nikada nisu bili. To je machiavelistička, katolička politika Ljudevita XIV, koji je na taj azijatski način u savezu sa protestantima Turcima izgradio svoj zapadnoevropski katolički imperij, a Krsto Frankopan je sa Zrinskim zbog te plitke franačke politike izgubio glavu, prevodeći Moliera, kao pravi Azijat. Postoje vagoni knjiga kojima Slaveni vjekovima objašnjavaju Evropi smisao svog evropskog poslanstva, ali od tih vagona naših knjiga zapadna Evropa nije pročitala — dakako — ni jedne! I da nema Staljinovih kaćuša ovi naši argumenti ostali bi čistom slavenofilskom retorikom, kao što je retorika bila sve što su pisali Slavjanoserbljі i Iliri pred stotinu godina. Sentimentalno, upravo dirljivo djeluje još i danas kako su naši romantičari plakali po zapadno-evropskim književnim predsobljima, opisujući pobjedonosnu zvonjavu na katedrali pariske »Naše Gospe«, kada je u Francusku stigla prva vijest o bitci na Kosovu 1389. Ta vijest bila je lažna, javljajući zapadnoj Evropi pobjedu srpske vojske i pogibiju cara Murata. Zar ta naša stoljetna stradanja na antipatičnom, protuslavenskom zapadnoevropskom »predziđu kršćanstva« nisu počela već u doba Dantea i Petrarke, kojega su naši pjesnici prevodili i imitirali vjekovima, pišući svoje kanconjere na domet turskih topova? Šta je značilo hvaliti se pred Evropom našim postpetrarkizmom, našim pastoralima prije Torquata Tassa, našim renesansnim komedijama stotinu godina pred Shakespearom, našim kiparima, graditeljima i slikarima od kojih su učili Michelangelo, Bramante i El'Greco, kada se Evropa nije ni jednog trenutka udostojala da nas počasti svojom pažnjom. Da je Bosna pala za vladavine Lorenza Magnifica, da je Kolumbo otkrio Ameriku u doba katastrofe na krbavskom Polju, da su od pada Beograda, Muhača i Sigeta do Siska i Kisega, Jajca i Bihaća ove naše tvrđave branile Leonarda i Rafaela i Galileja, to Evropu nije zanimalo nikada, kao što je ne zanima ni danas. Od Moliera do enciklopedista mi smo krvavili još uvijek u eri turskih ratova, a kada su se godine 1912. srpske i bugarske čete pojavile u Solunu i pred Dardanelima onda su se zapadne sile bolećivo uznemirile nad sudbinom Carigrada, da ne padne u slavenske »azijatske« ruke. Iz Akvileje i Salzburga, iz Laterana i Mletaka prodirala je zapadnoevropska civilizacija k nama punih osam stoljeća na azijatski način: latinsko kršćanstvo širilo se kod nas ognjem i mačem vjekovima, a od Salzburga i Akvileje i od Laterana duva na naše galije i danas onaj isti zapadnoevropski vjetar, koji nam je nosio zator od gospodsvetskog polja do Jajca, od San Stefana do Versaillesa. Pa kada nam danas »socijalistički ideolozi« poručuju da je došlo vrijeme da se vratimo u Aziju, što bi bilo logično da se odgovori tim članovima druge Internacionale? Da je to stara pjesma, koju slušamo već stoljećima i da je već bezbroj carstava propalo, a mi smo još uvijek živi u interesu Evrope, koja bi bila mnogo manje evropska da nema nas, u ovim danima, kada se u ime Evrope vodi protuevropska politika sa zapadne obale Oceana.

Difficile est satiram non scribere

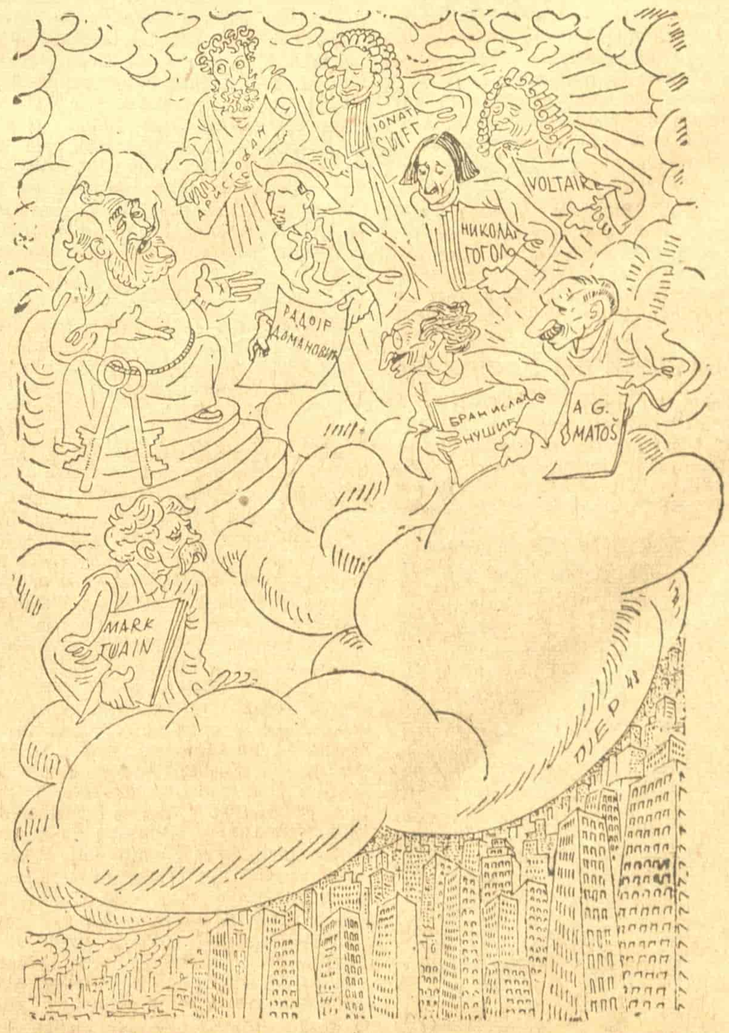

SVETI PETAR: — Kog ste, vraga, svi navalili u Ameriku! Za satiričare ima posla preko glave, ali za humoriste, bogami, slabo.

Pismo gospodji Romena Rolana

Ervin ŠINKO

Početkom prošle godine dobio sam od vas, gospođo, pismo iz koga sam s uzbuđenjem saznao da ste, sa još nekim prijateljima vašeg muža borca-književnika Rolana odlučili da osnujete Društvo prijatelja Romena Rolana. Iskreno sam se obradovao što ste i moje ime uvrstili među osnivače toga društva, koje bi imalo zadatak da čuva i gaji humanističku i borbenu kulturnu baštinu velikog pisca.

Krajem prošle godine opet sam dobio od vas pismo. Bila je priložena i članska karta na moje ime, koja me svrstava u red osnivača društva »Les amis de Romain Rolland«. U pismu ste me, u ime društva upitali, da li postoji mogućnost da se i u Jugoslaviji osnuje sekcija Društva prijatelja Romena Rolana kakve već postoje ne samo u svima većim gradovima Francuske, nego i u mnogim zemljama.

Verujte, gospođo, u Jugoslaviji, i to ne samo među naučnim radnicima, književnicima, umetnicima i studentskom omladinom, nego i u vojsci, po tvornicama, među seljacima — ima stotine hiljada ljudi koji poštuju Romena Rolana, plemenitog francuskog književnika i borca međunarodne demokratije, čestitog druga Maksima Gorkog koji je, sa Anri Barbisom, prvi među zapadnim intelektualcima stao na stranu socijalističke revolucije, na stranu Sovjetskog Saveza. U novoj Jugoslaviji, oni koji nisu prijatelji Romena Rolana nisu prijatelji ni svoje zemlje; oni su samo bedna šačica otpadaka naroda i istorije, ostaci one prošlosti s kojom su narodi naše zemlje u toku oslobodilačkog rata zauvek obračunali.

Ističem to zbog toga što sam s iznenađenjem pročitao poslednju rečenicu u vašem pismu: »Potsećam vas još jednom da je naše društvo **apsolutno apolitično,** te se mora razvijati na čisto humanitarnom i kulturnom planu«...

Otkako sam doživeo neizmernu sreću da sam u novoj Jugoslaviji našao istinsku domovinu, otkako sam u mogućnosti da sopstvenim očima vidim šta radi narod svestan svoje istorije, da osetim snagu i pojmim duh naroda borca i tvorca, da učestvujem u poletu toga naroda, često mi se događa da, stavljen pred neko važno pitanje zamišljam kakav bi mi odgovor na to pitanje dao jedan od mojih najmnogobrojnijih prijatelja iz narodne mase iz koje niču i rastu heroji socijalističke izgradnje?

Zamišljao sam, dakle, kako bi bilo kad bih njima predložio osnivanje društva prijatelja Romena Rolana u Jugoslaviji, i to »na apsolutno apolitičnoj bazi«, a da se ta »apolitičnost« kreće »na čisto humanitarnom i kulturnom planu«. Verujte, gospođo, ne preterujem: u toj masi naroda, koji je politički vrlo pismen, teško da bi se našao ijedan koji me ne bi pogledao kao šaljivdžiju. I stari i mladi ismejali bi me: humanistički i kulturan plan? A šta onda znači »apolitičan«? Na kakvu se to politiku misli pod apolitičnošću? Ako je neko za istinsku kulturu i humanizam, taj je i za određenu politiku. A može li neko biti za kulturu i humanizam ako se odriče borbe protiv ostataka i novih žarišta fašizma, protiv bezočnih manevara imperijalističkih porobljivača? Da li nam se rugaš, ili nam podvaljuješ? — pitali bi me moji vama nepoznati prijatelji, koji su prijatelji i Romena Rolana. I oni bi bili u pravu.

Zamislite, gospođo, kada bih im uz to još rekao da je reč o organizacionoj mreži koja treba da poveže prijatelje Rolana. Zamislimo da oni kojima bi se obratio ne znaju sasvim tačno ko je bio i za šta se zalagao Romen Rolan. (Priznajem da kod nas još ima takvih ljudi koji se tek sada kulturno uzdižu.) Objasnio bih im ko je bio Romen Rolan, šta je napisao, protiv koga i čega se borio, šta je zastupao. Ocrtao bih njegov životni put i ukazao kako je od apstraktnog humanizma i pacifizma došao do odlučnijeg stava, do afirmacije naprednih društvenih snaga i Sovjetskog Saveza. »Ja sam na strani Sovjetskog Saveza, a njegovi neprijatelji i moji su. Neću da budem u taboru izrabljivača, koji lažu kad govore o kulturi. Ja sam za Sovjetski Savez, ja sam sa pobunjenim narodima Azije i Afrike...« Tako je, još davno, govorio Romen Rolan, i te reči, zbog kojih bi ga u nekim »demokratskim« zemljama gonili da je živ, bile bi kod nas i nepismenome jasne.

Imao sam, prema tome, razloga da se pitam, da li bih na osnovu vaših uputstava uspeo da stvorim kod nas takvo društvo. Za kulturu se narod Jugoslavije borio protiv fašističkog varvarstva i dao u toj borbi svakog svog desetog čoveka. Ali na tu, teško izvojevanu tekovinu, nasrću zapadni imperijalisti i na dobro poznat »apolitički« način istupaju protiv svega što je narodno, napredno i kulturno. Mi se moramo boriti, braneći kulturu, protiv imperijalističkih varvara, protiv zaštitnika fašizma i odgajivača novih diktatora.

Ali, možda, ipak ima izvesnih nijansa koje bi trebalo uzeti u obzir, pokušavao sam sebe da ubedim. Možda je posredi samo terminologija? I onda sam uzeo u ruku Bilten br. 2 Društva prijatelja Romena Rolana, koji ste mi uputili. Ne, na žalost, nisu u pitanju nijanse i terminologija. Prvo što sam iz Biltena doznao, to je da je pretsednik Društva prijatelja Romena Rolana gospodin Pol Klodel. Dozvolite mi da ovoga puta pređem preko njegovog značaja u francuskoj književnosti. Ali znam jedno, a to je dosta: gospodin Klodel uvek je podupirao baš one snage koje je Romen Rolan smatrao neprijateljima čovečanstva i borio se protiv njih. Gospodin Klodel zalagao se svim svojim »poetičkim žarom« za »plemenitog zaštitnika religije i vere« generala Franka. Za vreme ovog rata on je, kao pandan španskom generalu opevao i jednog francuskog vojnika -- maršala Petena. Prirodno bi bilo da gospodin Klodel stoji na čelu društva koje bi imalo za cilj da se bori protiv uticaja Romena Rolana, kao što stoji i na istaknutom mestu u taboru francuske reakcije. A on je na čelu Društva prijatelja Romena Rolana, i to društvo treba, prema vašem pismu, da bude »apolitično« i da ostane na »čisto humanitarnom i kulturnom planu«.

Možda bi bilo dovoljno ovo jedno iznenađenje. Ili dalja iznenađenja možda više ne iznenađuju? Iz tog Biltena saznao sam i to da se nalazim u istom društvu s belgiskom kraljicom Jelisavetom, koja je pretsednica belgiske grupe prijatelja Romena Rolana. Možda je to kultivirana, čak humanitarna dama. Najzad, sumnjivo zanimanje još ne mora da znači da je dama loša. Samo se ne sećam da sam ikada sretao ime kraljice Jelisavete bilo u jednoj od akcija koje je vodio Romen Rolan, niti sam joj našao potpis ma na jednom protestu uperenom protiv potpaljivača rata i fašističkih krvnika. Znam da je ime Romena Rolana bilo u vezi s protestnim akcijama protiv imperijalističkog terora nad porobljenim narodima Indokine i Belgiskog Konga. Ne verujem da se iko može setiti da se belgiska kraljica zalagala za pravo boraca za slobodu kolonijalnih naroda.

Duhu Romena Rolana više bi odgovaralo da je pretsednik belgiske akcije Društva prijatelja Romena Rolana neki crnac kraljevske kolonije Konga, a ne kraljica Belgije i belgiskih kolonija.

Iz Biltena doznao sam i to, da ste moje ime stavili uz ime gospodina Andre Malroa. Slučaj Malroa nije istovetan sa slučajem Klodela i kraljice Jelisavete. Tačno je da je nekad Malro bio drug, saborac i prijatelj Romena Rolana, Ali on, koji se pre 10 godina borio za slobodu španskog naroda i žigosao profašističku politiku engleskog i francuskog imperijalizma, pošao je posle toga najbanalnijim, tradicionalno banalnim putem francuskih političara-karijerista, putem Brijana, Milrana, Lavala i Dorioa. Nekadašnji prijatelj Romena Rolana danas je prijatelj generala de Gola i, kao sluga američkog imperijalizma, slavi »atlantsku kulturu«. Zar ovaj degolovsko-petenovski spreg s raznim kvalitetima izdaje može dati »apolitičnom« društvu pravac »čisto humanitarni i kulturni«?

Ali ni to još nije sve. Među ličnostima koje su se priključile Društvu prijatelja Romena Rolana našao sam i imena braće Taro, Žeroma i Žana.

Romen Rolan

Gospođo, prilikom mojih poseta Romenu Rolanu, vi ste se raspitivali i za moju porodicu, a ja sam vam pričao o svojim roditeljima, priprostim ali meni dragim ljudima. U ovome ratu nemački fašisti odvukli su ih u Aušvic, starca od sedamdeset sedam, i staricu od sedamdeset godina. Ubili su ih kao i milione drugih. Da li je to politika ako kažem da bi bez herojske borbe Sovjetske armije još uvek besneo fašistički teror nad Evropom? Je li to politika ako kažem da je i danas Sovjetski Savez garantija Evropi za mir i da bi bez čvrste saradnje naroda antiimperijalističkog tabora američki imperijalisti celoj Evropi nametnuli sudbinu Grčke?

U ime »apolitičnosti« Društva prijatelja Romena Rolana treba pošteni ljudi, antifašisti i antiimperijalisti, da budu uz herolde rasizma, uz poborniike fašizma kao što su braća Taro.

Dozvolite da vas potsetim: kada je Romen Rolan, u doba belog terora u Mađarskoj, organizovao akciju za spasavanje mađarskih revolucionara iz Hortijevih ruku, braća Taro odobravali su i potsticali beli teror. Njihov pamflet »Kad Izrailj vlada«, spada u najpodlije klevete pisane protiv narodnih revolucija. Ali oni nisu ni Hitlera dočekali skrštenih ruku: »ideološki« pripremali su teren za Petena i Lavala u Francuskoj.

Ako »apolitičnost« Društva prijatelja Romena Rolana može da trpi za članove takvu »humanitarnu i kulturnu« gospodu, onda zašto ne bi mogli biti njegovi članovi i saradnici okupacionog »Je suis partout« sa Selinom na čelu, pa i čitava višiska garnitura s Blumom kao dodatkom, pa i svi oni zapadni imperijalisti koji hoće da pretvore Francusku u dominion?

Primetio sam da se na spisku nalaze i mnoga imena starih suboraca i prijatelja Romena Rolana, imena naprednih ljudi koje poštujem i koje kod nas poštuju. Nije moja stvar da ispitujem otkuda oni u tome društvu. Možda su se i oni isto tako iznenadili, ili misle da moraju imati obzira prema izvesnim ličnostima? Što se mene tiče ja ne moram i neću da imam takvih obzira. A da u mojoj zemlji postavljam pitanje osnivanja sekcije jednoga društva u čijoj se upravi nalaze takve ličnosti? U mojoj zemlji ljudi imaju izoštreno osećanje pravde.

Vi, gospođo, ističete da je Društvo prijatelja Romena Rolana apsolutno apolitično. Kad je reč o kulturi, onda pretstavlja isuviše određen politički akt udružiti se s pretečama fašizma i najamnicima anglo-američkih trustova. Nije »apolitičnost« dati legitimaciju neprijateljima kulture, kao da je reč samo o različitim shvatanjima kulture. Reč je zaista o kulturi, a zato je reč i o politici, o životu ili smrti čovečanstva. Vi tražite od mene da osnujem u Jugoslaviji filijalu takvog društva. Romen Rolan znao je da radi kulture treba voditi politiku. A ovakva »nepristrasna objektivnost« prema neprijateljima istinske kulture uperena je protiv stvarnih nosilaca kulture, ona falsifikuje duh i sadržaj baštine Romena Rolana.

Prijatelji Romena Rolana duguju delu i idejama, ličnosti samoga Rolana, a ne samo svojim uverenjima, da učine kao ja, kada vas, gospođo, molim da izbrišete moje ime sa spiska članova »apolitičnog« Društva prijatelja Romena Rolana. Ima ljudi s kojima želim da se sretnem jedino u borbi — ja s jedne, oni s druge strane. Tako me je naučio narod zemlje, koja je moja domovina, zemlje u kojoj ima mnogo istinskih prijatelja Romena Rolana.

Američko pravosuđe legalizuje hitlerovske zločine

Velibor GLIGORIĆ

Kad se rat završio demokratski svet doživeo je, pored mnogih drugih i strašno razočaranje što su mnogi ratni zločinci, krivci za masovne pokolje, za svireposti i užase nanesene slobodoljubivim narodima Evrope, umesto kazne, na koju su se obavezali svi saveznici, našli zaštitu američko-engleskih vlasti. Ta zaštita se doskora prikrivala pasivnim merama: neizdavanjem ratnih zločinaca narodnom sudu, njihovim prikrivanjem pod skute Vatikana i pod okrilje »samostalnih«, tobož kontrolisanih vojnih organizacija, procedurom tobožnjeg skupljanja dokumenata o zločincima, koji se u stvarnosti ne prikupljaju ili se gube u formalističkoj proceduri...

No sada sve više pada i ta obrazina »formalne zakonitosti« sa zaštitnika ratnih zločinaca. Poznate ratne zločince iz Hitlerovog tabora američke sudije proglašuju nevinim — zacelo da bi opravdali sopstvene zločine prema slobodoljubivim i miroljubivim narodima, kao što je demokratski narod Grčke, i zločine koje pripremaju drugim demokratskim narodima, ili bi ih hteli pripremiti.

Poslednji proces ratnim zločincima u Nirnbergu rečito govori o tome da pravni pretstavnici američkog imperijalizma, pretvarajući jasno kvalifikovani zločin u pravo, hoće da stvore opravdanje za nove zločine koje pripremaju. On je nastavak već ranijih pokušaja da se sačuvaju zločinačke glave nacista i fašista u cilju pripremanja novih ratova. Samo je ovoga puta namera izbila bezočnije na videlo. Ovoga puta američki sud u Nirnbergu sačuvao je život teških ratnih zločinaca, glavnih krivaca za pokolje naroda u Srbiji, Grčkoj i Albaniji, i svojim obrazloženjem ne samo odbranio život ovih svirepih zločinaca, već i digao sam ratni zločin do prava.

Po razlozima presude američkog suda oslobođeni zločinci imali su pravo što su masakrirali hiljade žena i dece u Jugoslaviji, Grčkoj i Albaniji, što su popalili hiljade domova, što su stvarali žive grobnice na Banjici, Jasenovcu i drugde, što su hiljade slali u fabrike smrti Nemačke, što su počinili sistematizovane svireposti kakve istorija ne pamti. Imali su pravo da ubijaju i jevrejsku decu, da ih truju otrovnim gasovima, da tuku, seku, muče, ognjem pale, — jer po obrazloženju američkog suda izlazi — da su te milionske žrtve pogrešile što su se suprotstavile invaziji fašizma, što nisu kao ovce pognule glavu pod nož varvara. »Nemački vojnici su bili žrtve iznenadnih napada« — kaže se u američkoj presudi kao opravdanje ratnog zločina. »Svi poznati zakoni pokazuju da se taoci mogu uzimati i streljati kako bi se održao red.« Dakle, kaznene ekspedicije u Kragujevcu, Kraljevu i u drugim našim krajevima bile bi opravdane ovakvim obrazloženjem američkog suda, jer svi oni đaci koji su vođeni iz učionica pravo na streljanja, sve one žene i deca, svi oni građani koji su divljački izvlačeni iz kuća i stavljani pod mitraljez morali su izgubiti svoje živote da bi bio uspostavljen red, da bi bila uspostavljena vlast fašizma. Krivi su oni koji su masovno stavljeni pred mitraljez, a pravi su oni koji su mitraljezom uništavali njihove živote. To je moral presude američkog suda u Nirnbergu.

Američki sud u Nirnbergu otvoreno je stao na stranu ratnog zločina. Mi nemamo nikakvih iluzija o takozvanoj američkoj demokratiji, ali ipak nije se moglo očekivati da će pretstavnici američkog pravosuđa ići do takvog cinizma da ratni zločin proglase za pravo i da obrazloženjem u presudi ustvari osude one koji su se borili protiv fašizma i dali život za slobodu svoga naroda i za spasenje demokratije. Mi znamo da to ne može biti nikako stav američkog naroda. Pretstavnici američkog pravosuđa u Nirnbergu prikazali su se kao zastupnici interesa najciničnijih američkih imperijalista, jer američkim imperijalistima potrebno je da opravdaju zločine vojnih odreda monarhofašista u Grčkoj, kojima rukovode američki oficiri, a koji se u svirepostima takmiče sa nacističkim i fašističkim banditima u vreme nedavnog rata. Njima je potrebno da čitavu borbu slobodoljubivih demokratskih naroda za svoju nezavisnost i slobodu okvalifikuju kao ilegalno suprotstavljanje »zakonitoj« sili. Američkim imperijalistima potrebno je da zavojevačku, napadačku silu, da nosioce nasilja i terora pretstave kao žrtve onih boraca koji im se ne pokoravaju; potrebno im je da sve što je upereno protiv slobode naroda i slobode čoveka uzdignu kao neku pravnu neprikosnovenost. Američki sud u Nirnbergu protumačio je vrlo reljefno »apsolutnost« američke demokratije. Ona je čuvar »reda«, a »red« se uspostavlja ukidanjem svih narodnih i ljudskih sloboda. Sva su sredstva pri tome dozvoljena. Treba uništavati sve što je živo, što se odupire sili te »apsolutne demokratije« dolara, a uzore za takva uništenja naći u »žrtvama« kao što je komandant nemačkih trupa na Balkanu, zloglasni List, ili u njegovim »miroljubivim« saveznicima bradatim četnicima, bandama Draže Mihajlovića, koji su da uštede nemačku municiju, kamom klali ranjenike i neborce.

Obrazloženje presude američkog suda u Nirnbergu dalo je pravo nemačkim ratnim zločincima za masovna streljanja talaca i boraca iz redova narodnooslobodilačkog pokreta. A ovi taoci i borci davali su svoj život ne samo za spas svoga naroda, već i za spas evropskih i američkog naroda od fašizma — koji danas američko pravosuđe ovako cinički i bestidno legalizuje. Kada je opasnost u prošlom ratu za američke i engleske saveznike bila velika, komandanti savezničkih trupa proglašavali su i vojnu i pravnu legalnost borbe narodnooslobodilačkih pokreta u okupiranim zemljama. Sada američki sud hoće da poništi ove obaveze koje su postale istoriske, koje nose u sebi i moralni i pravni dug Amerike prema žrtvama, čije zasluge za pobedu nad fašizmom bezobzirno gaze pretstavnici njenog pravosuđa u Nirnbergu. Obrazloženja u presudi američkog suda u Nirnbergu ukazuju na to da je izvesnim nosiocima američkog imperijalizma bilo potrebno da, pretvaranjem ratnog zločina u pravo, pravdaju svoj neprijateljski stav prema borbi slobodoljubivih naroda za slobodu i nezavisnost i da pravdaju pripreme koje poduzimaju protiv slobodoljubivih naroda, a koje ih izvode na krvavi put fašizma. Nakaznost osvajačkog rata pojavila se u punom vidu u pravnim razlozima ove skandalozne presude, izlažući bestidnost amoralnosti koja je bila svojstvena zločinačkom fašizmu, orgijajući u hladnoj nečovečnosti. A upravo zato da više ne bude, takvih zavojevačkih zločina, borile su se i dale život one žrtve iz »ilegalnih« odreda, koje je američki sud, ne prezajući od javne poruge, osudio da bi spasao živote nemačkih ratnih zločinaca i opravdao sadašnje i buduće zločine njihovih sledbenika — američkih imperijalista. Milioni palih za slobodu, demokratiju i kulturu protestuju s nama protiv tog pravnog zločina.

SOVJETSKI SAVEZ

Jubilej Moskovskog državnog pozorišta Lenjinski komsomol

Ovih dana proslavljena je u Sovjetskom Savezu dvadesetogodišnjica osnivanja Moskovskog državnog pozorišta Lenjinski komsomol, koje je 1946 gostovalo u Jugoslaviji.

Osnovano na inicijativu Moskovskog komiteta SKP (b), Centralnog i Moskovskog komiteta Komsomola, ovo pozorište prešlo je značajan put od amaterskog kolektiva radničke omladine do jednog od najpoznatijih sovjetskih teatara.

Za dvadeset godina rada pozorište je postavilo 54 dela, među kojima 44 od sovjetskih autora. Velike uspehe doživelo je ovo pozorište pretstavama: »Živi leš« Tolstoja, »Mesec dana na selu« Turgenjeva, »Vasa Železnova« i »Zikovi« Gorkoga, »Sirotinja nije greh« i »Snjeguročka« Ostrovskoga, »Sirano de Beržerak« Rostana.

Za vreme Otadžbinskog rata glumci su priredili 480 pretstava jedinicama Sovjetske armije na raznim frontovima, i 1.105 priredbi za ranjenike u bolnicama.

Na čelu pozorišta nalazi se narodni umetnik RSFSR i Uzbekistanske SSR J. N. Bersenjev.

Povodom jubileja, sovjetska vlada odlikovala je pozorište Lenjinski komsomol ordenom Crvene zvezde rada.

★

★ **Čuveni sovjetski muzikolog,** Boris V. Asafjev (Igor Gljebov), kompozitor čitavog niza baleta, od kojih je »Bahčisarajski fontan« izveden na sceni Hrvatskog narodnog kazališta, komponovao je balet »Milica« na intonacionim osnovama jugoslovenskog muzičkog folklora, naročito srpske narodne pesme za igru.

★

★ **Muzej Maksima Gorkog** sazvao je ovih dana konferenciju na kojoj je rešeno da se, u vezi sa osamdesetogodišnjicom rođenja Maksima Gorkog, izradi album crteža kojima će biti prikazan život Alekseja Maksimovića.

Sto dvadeset pet godina od rođenja A. N. Ostrovskog

Početkom aprila navršiće se sto dvadeset pet godina od rođenja velikog ruskog dramskog pisca A. N. Ostrovskog. Tim povodom, Ministarski savet SSSR doneo je odluku da se obrazuje Svesavezni jubilarni odbor, u koji bi ušli najistaknutiji pretstavnici sovjetskog kulturnog i političkog života. Odbor će izraditi program proslave i doneti odluke za opsežnu popularizaciju dela velikog ruskog dramatičara.

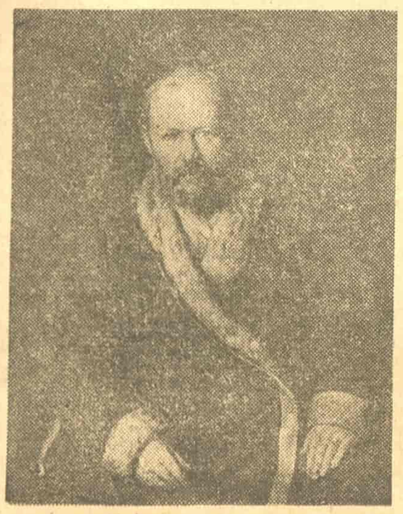

A. N. Ostrovski

★

★ **Ministarski savet SSSR** doneo je odluku da se podignu spomenici V. G. Beljinskom u Moskvi i Lenjingradu. Projekt spomenika u Moskvi izradiće vajar J. Vučetić. Komitet za umetnost pri Ministarskom savetu SSSR raspisaće konkurs za projekt spomenika u Lenjingradu. I Belorusija proslaviće na svečan način jubilej velikog ruskog kritičara i revolucionarnog demokrate: umetnici Belorusije priredice tim povodom niz književnih večeri.

MAĐARSKA

NAGRAĐENI MAĐARSKI KNJIŽEVNICI

Krajem januara dodeljena je u Mađarskoj takozvana Baumgartenova nagrada. Ove godine nagradu od 10.000 forinti (oko 50.000 dinara) dobio je pesnik Zoltan Zelk, čiji je rad još od 1938 godine privukao na sebe pažnju uprave Fonda. Međutim, zbog naprednog političkog stava pisca, nagrada mu se sve dosad nije mogla dodeliti. Pored Zoltana Zelka, među nagrađenima nalazi se i Đerđ Beleni, koji je 1930, u doba svoje emigracije, objavio biografiju pesnika Adia pod naslovom »Pravi Adi«. Beleni je sve do 1945 živeo u Francuskoj, gde je, za vreme fašističke okupacije, učestvovao u pokretu otpora. Nagrađena je i Sarlota Lanji, pesnikinja, prevodilac Majakovskog, koja se nedavno vratila iz Sovjetskog Saveza u Mađarsku.

★

★ **Mađarski književnik-seljak** Pal Sabo, koji je prošlog leta boravio u Jugoslaviji, objavio je knjigu o svom putovanju po našoj zemlji.

★

★ **Listovi u Budimpešti** opširno pišu o najnovijem delu Tibora Deria »Nezavršena rečenica«. Istaknuti mađarski kritičari (Đerđ Lukač, Andor Nemet, Palči-Horvat, Geza-Kepes) upoređuju ovo delo s knjigom Alekseja Tolstoja »Hod po mukama«. U romanu je prikazana Mađarska 1930-ih godina, život buržoazije i borba ilegalnog radničkog pokreta. Kritičar Lukač piše o ovom romanu: »Da je u Mađarskoj 1930-ih godina ovakav roman mogao biti napisan, a napisan je, već to samo po sebi ima veliki značaj, ne samo za Deria i za čitavu mađarsku književnost, već i za komunistički radnički pokret«. Tibor Deri, rođen 1894, jedan je od istaknutijih pretstavnika napredne mađarske književnosti. Prva su mu dela objavljena u Adijevom časopisu »Njugat« (Zapad). Posle 1919 emigrirao je u Beč, a zatim je bio saradnik pariskog časopisa »Erop«. Godine 1934 učestvovao je u oružanoj borbi bečkih radnika za slobodu. Po oslobođenju Mađarske vratio se u domovinu, gde je dosad objavio nekoliko knjiga.

L. G.

RUMUNIJA

Pretsednik Udruženja književnika Rumunije: „Snažno ćemo suzbijati dekadentne struje“

Pretsjednik Udruženja književnika Rumunije, Zaharija Stanku, u razgovoru s urednikom lista »Sindikalni život«, istakao je nove smernice rada pisaca u Rumuniji. Između ostalog, on je rekao: »Stvorićemo od Udruženja književnika Rumunije organizaciju koja će zaista obuhvatiti sve pisce Rumunije, bez obzira na jezik kojim pišu, i jačaćemo progresivno književno stvaralaštvo, delajući na liniji borbe protiv imperijalističke politike i ideologije. Snažno ćemo suzbijati dekadentne struje u književnosti, umetnosti, pozorištu i svim oblastima kulturnog života.«

Rumunjski časopisi i listovi objavljuju povremeno informacije, članke, kao i prevode iz jugoslovenske književnosti. Časopis »Revista literara« objavio je »Pjesmu o biografiji druga Tita« od R. Zogovića u slobodnom prevodu Aurela Gavrila, a »Kontemporanul« publikovao je pesme V. Nazora, D. Maksimović, M. Dedinca, M. Franičevića i D. Kostića u prevodu Radu Flore (rumunskog pisca iz Jugoslavije) i Jona Frunzetija kao i odlomak iz knjige Oskara Davića »Među Markosovim partizanima«. Među napisima o jugoslovenskoj književnosti pojavio se pod naslovom »Jugoslovenski pisci« članak Mihaila Kručeanua, koji je prošle godine boravio u našoj zemlji.

Povodom izložbe grupe jugoslovenskih likovnih umetnika, koja je nedavno otvorena u Bukureštu, veći broj rumunskih listova i časopisa publikovao je niz prikaza. Književni časopis »Kontemporanul« objavio je članak O. Bihalji-Merina »Umetnost naroda Jugoslavije« i niz crteža Đorđa Andrejevića Kuna iz mapa »Za slobodu« i »Partizani«. Rumunski publicista Horia Liman napisao je u istom časopisu članak »Umetnost u današnjoj Jugoslaviji«.

Rumunski slikari Lučian Grigoresku, Ispar i Lidija Makovej priredili su u Bukureštu izložbu pod nazivom »Tri rumunska slikara u Jugoslaviji«. Oni su izneli pred javnost likovne rezultate svog jednomesečnog boravka u našoj zemlji.

BUGARSKA

Bugarski pisci na ruskom jeziku

U Sovjetskom Savezu štampan je zbornik pripovedaka bugarskih pisaca. U zborniku su zastupljeni: Ljudmil Stojanov, Elin Pelin, Orlin Vasiljev i drugi. Većina pripovedaka koje su ušle u zbornik napisana je posle 9 septembra 1944 godine.

★

★ **Narodno omladinsko pozorište u Sofiji** priredilo je u toku poslednja tri meseca preko devedeset pretstava. Između ostalog, prikazani su sledeći komadi: »Crvena traka« od S. Mihalkova, u režiji Georgi Kostova; »Novi stan« od K. Goldonia, u režiji N. O. Masalitinova, i »Mačji dom« od S. Maršaka, u režiji N Dančova.

★

★ **Bugarski književnici** profesor Mihail Dimitrov i Dimitar Osinin otputovali su u Moskvu sa zadatkom da prikupe podatke i materijal u vezi sa životom i radom bugarskog pesnika-revolucionara Hrista Boteva, koji je izvesno vreme živeo i učio u Rusiji.

★

★ **Povodom zabrane izvođenja dela Ivana Cankara** na trščanskom radiju, bugarski kulturni radnici uputili su apel kulturnim radnicima bratskih demokratskih zemalja. U apelu se, između ostalog, kaže: »Protestujući energično protiv varvarskih poduhvata novih gaulajtera nekih delova Evrope — neprijatelja slovenstva i svih naprednih naroda — potpisani bugarski kulturni radnici apeluju na svoje kolege iz bratskih demokratskih zemalja da zaštite kulturna prava Slovenaca u Trstu i da ne dozvole nikakvo nasilje i mešanje u njihov kulturni život.«

Apel su potpisali: Todor Pavlov, Ljudmil Stojanov, Elin Pelin, Elisaveta Bagriana, Ana Kamenova, Nikola Furnadžijev, Orlin Vasilijev, Mladen Isaev i drugi.

POLJSKA

Utisci poljskog pesnika Adama Važika sa puta po Jugoslaviji

Napredni i rašireni poljski nedeljni list za društvena i književna pitanja »Kužnica« (Kovačnica) doneo je u jednom od poslednjih brojeva opširan članak poljskog književnika Adama Važika o Jugoslaviji, pod naslovom »U zemlji šest republika«.

A. Važik je jedan od petorice poljskih književnika koji su prošle jeseni proveli mesec dana u Jugoslaviji, kao gosti našeg Saveza književnika. U svom živom i sa simpatijama pisanom članku Važik je nastojao da na sintetičan i individualan način pruži poljskom čitaocu sliku nove Jugoslavije, zajedno sa prikazom njene prošlosti. Tako se u članku, pored cifara iz Petogodišnjeg plana, nižu na brzinu uhvaćeni utisci i savremene dosetke, a pored dobro zapaženih kulturnih novina istorijski podaci u smelim skraćenjima.

U tim granicama pisac se osvrće i na narodnooslobodilačku borbu naših naroda, njene tekovine i posledice i daje karakteristiku nove, titovske Jugoslavije kao zemlje mladosti i mladeži, u kojoj se na svima područjima čine ogromni napori da se popravi prošlost, izgradi sadašnjost i osigura bolja budućnost.

Pisac članka konstatuje da je u većini naših kulturnih centara naišao na ljude koji poznaju Poljsku i njenu istoriju i književnost, i izražava nadu da se kulturne veze između nove Poljske i nove Jugoslavije prošire i bolje razviju.

ANDRE ŽID — DOBITNIK NOBELOVE NAGRADE

U prvom broju »Književnih novina«, u članku o Andre Židu, potkrala se greška: među piscima koji nisu dobili Nobelovu nagradu pogrešno je navedeno i ime Rože Martena di Gara, koji je, ustvari, dobio tu nagradu.

Crtež Đorđa Andrejevića-Kuna

O nekim problemima naše savremene komedije

Milan BOGDANOVIĆ

Problem naše drame stoji otvoren. U našoj savremenoj literaturi on pretstavlja jednu od najozbiljnijih briga. Naši pisci, koji su istoriski odlučno koraknuli unapred, učinili su znatne napore da u svim drugim rodovima u lirici, u noveli, u romanu, u putopisnim i memoarijalističkim delima, u književnim ostvarenjima za decu, i u drugim vidovima, savremenu književnost plodonosno obnove i ožive, i da je sadržajno i idejno privedu vremenu i društvenoj stvarnosti. U drami je još tišina, uglavnom, i to tako već nelagodna, da izaziva ozbiljna razmišljanja.

Karakteristično je, međutim, da tu tišinu sada prekidaju dramski pokušaji u obliku za koji bi se očekivalo da se, inspirativno, neće prvi nametnuti našem današnjem piscu. Ako je drama književni rod koji prevashodno oživljuje akciju, i ako je, s druge strane, kroz dramsku akciju mogućno inkarnirati herojski ljudski lik neposrednije, pa zato i konkretnije no u drugim književnim vidovima, onda je doista stvar za rasmatranje, zašto da jedno vreme koje je sve satkano od akcije, od borbe, od gradilačkog poleta, od ljudskog heroizma i u borbi i u radu, još ne pokreće našeg pisca da mu da izraza u ozbiljnoj drami, da u pozitivnoj dramskoj prezentaciji prikaže veličinu i lepotu lika epohe. A, eto, obratno tome, polazi se od komedije, koja je dramsko slikanje naličja. Čineći ovu konstataciju, mi ne činimo istovremeno neki kritički prekor našoj savremenoj literaturi. Naprotiv, pojavu komedije, iako smo više očekivali dramu, vidimo kao povoljan znak da i u dramskoj oblasti naša savremena književnost počinje stvaralački da oživljuje. I zato, ne ulazeći sada u pitanje, čime se daje objasniti što komedija prethodi ozbiljnoj drami, mi želimo da se odmah zaustavimo na nekim problemima koji se, sa gledišta naše savremene stvarnosti, pred komediografa neizbežno postavljaju.

Oni se uglavnom vezuju za pitanje: gde naša savremena komedija da traži materiju i odakle da crpe motive? Komedija po pravilu prati negativnu stranu jedne društvene stvarnosti. Ona u njoj zapaža pojave, stanja, i ljude u njima, koji se, svi zajedno, oblikuju kao neka vrsta naličja te stvarnosti, ali ne izlazeći iz njenih zakonitosti. Mi danas ne prihvatamo više staro gledište da komedija treba da hvata i fiksira neke apstraktno viđene ljudske karaktere, neizmenljive u večnosti, date same po sebi, kao predodređene nečim izvan vremena i društva. Ne postoji karakter tvrdice ili karakter licemera koji bi uvek bio jedan te isti, od antičkoga vremena, pa sve tako do smaka sveta. Postoje izvesne negativne društvene tipičnosti koje se zovu, na pr., tvrdičluk ili licemerje, ali koje su i u kvalitetu i u intenzitetu uslovljene određenim društvenim stanjima. I zato ni tvrdica kod Molijera nije više onaj isti koji je bio kod Plauta. Niti je Tartif iz XVII veka podudaran sa tipovima licemera koje sretamo u građanskoj komediji XIX veka. Negativni lik jedne stvarnosti, njeno naličje, uslovljava se društveno-ekonomskim oblikom same te stvarnosti i menja se kad se i ona izmeni. I ukoliko je društveno-ekonomska izmena revolucionarnija i dublja, utoliko je osetnija i razlika u tipičnostima koje jedan oblik negativno karakterišu. I zato nema kliskijeg terena za komediju koja se javlja u jednom novom, istoriski višem društvenom, pa prema tome i životnom obliku, nego ako bi pošla putevima kojima se kretala komedija preživeloga društva i ako bi se povezivala, tako reći kao po inerciji, za komediografske motive koji su se tamo sretali.

Za našu savremenu komediju je naročito važno da se pravilno orijentira u novim društvenim odnosima, iz kojih treba da uzima materiju za sadržaj. Naše društvo je iz osnova, iz samih dubina izmenilo svoju sadržinu, i u toj korenitoj preobrazbi izgubili su se u njemu i vrlo mnogi od onih elemenata koji su bili tipični za negativnu stranu, za naličje staroga života. Ako bi se htelo da se u našu savremenu komediju, prosto idući za tradicijom, podležući starim motivskim i procedurnim šablonima, automatski i prenesu neke tipične pojave i karakteristični likovi iz bivših društvenih stanja i da se u njoj primeni ona tehnika zapleta koja ih u površinskom, vodviljskom sukobljavanju načini vulgarno komičnim, bilo bi to društveno nerealno, i društveno neopravdano. Niti su, dakle, negativne društvene tipičnosti, i pored izvesnih varljivih spoljnih analogija, ostale sušstastveno iste, niti je za komediju danas celishodno i nužno da društvenu negativnost pretvara u sadržaj za smejuriju, i samim tim da ublažuje oštrinu kritičkih raspoloženja koje ona može i treba da izazove. Ako je u građanskom društvu i kapitalističkom poretku jedan od imperativa koji se nameću umetnosti i onaj da ne oživotvoruje kritičke motive, jer ovi aktiviraju nezadovoljstvo i revolt, u društvu koje se socijalistički izgrađuje, naprotiv, ispravni i istinito sadržajni kritički motiv čini umetničko delo konstruktivnim agensom, koji pomaže da se stanja pravilno i pouzdano izgrađuju. I zato naša savremena komedija, ako bi htela da se inspiriše negativnim pojavama koje se kod nas daju zapaziti, ne bi smela da ih ni izdaleka identifikuje sa prividno analognim motivima iz prošlosti, niti da ih površno, vodviljski, samo za laku zabavu komediografski uobličuje. Ona mora biti pouzdana u razotkrivanju stvari i idejno potkrepljena da ih pravilno obrazloži i pravedno osudi.

I tu se baš našem savremenom komediografu nameću izvesni obziri od prvenstvene važnosti. On ne sme da izgubi iz vida da viši društveno-ekonomski oblik, koji uspostavlja pravilniju srazmeru u društvenim odnosima, koji teži da izgladi i poništi nepravedne razlike u njima i koji, otklanjajući zloupotrebu čoveka nad čovekom, podiže osećanje ljudskog dostojanstva i vrednost životnog morala, čini negativne pojave samog društva prolaznim, otklanja od negativnosti tipičnost, ne dopušta joj da se ustali i da traje. U socijalističkom društvu, koje se kod nas uspostavlja, negativnost u pojavama i likovima, prema tome, javlja se više kao slučajna, i naličje života, dokle ga još ima, i ukoliko se može trenutno i da nazre, gubi nekadašnju rugobu. U građansko-kapitalističkim odnosima ono se pretvara u čudovišnost, u razvrat, u demoniju. U socijalizmu, i to uglavnom dok traje proces izgradnje poretka, ono se trenutno i slučajno može da ukaže samo u simptomima koji su, po pravilu, kako se to u medicini i u pravosuđu kaže, recidivne pojave, istupi u povratu, dakle preneseni iz ranijega vremena. A ako nisu to, onda se javljaju kao greške koje su posledica nespretnosti, krutosti, primitivnosti, samouobraženja pa i samouživanja, koje triumf ideje može da rodi u nekom njenom pokloniku bez samokontrole, a možda i izvesne grubosti koja se ponekad manifestuje kad se ideja preterano savesno zastupa. U svakom od ovih slučajeva, negativnih u primeni, leži negde u osnovi i pokoji pozitivan motiv. To su uglavnom grešenja iz vrline, od koje je kako je to i ne znam koji sveti otac rekao, samo jedan korak do greha. Za našeg savremenog komediografa bi izvanredno delikatan posao bio tražiti materiju za komediju u negativnostima naše nove stvarnosti. U njoj ništa negativno nije još tipično, a gde tipičnoga nema, postoji uvek vrlo velika opasnost da se izuzetni motiv podigne do opšteg značaja i da se tako načini delo nerealno i nepravedno.

Ali ima u našem današnjem životu i jedno konkretno naličje. Ono, doduše, ne bi bilo naličje naše stvarnosti, već lice one prošle i poništene. Ali je ono u našu stvarnost preneseno i u njoj se na tako osobeni način tipiziralo, da komediografu, u svojoj komičnoj živopisnosti, pruža doista obilje materijala. To je takozvana naša reakcija. Već u samome faktu ogromne nesrazmere koja postoji između njenog naduvenog samouverenja da nešto jeste i da nešto znači i stvarnog beznačaja koji ona u našem životu pretstavlja, leže izraziti motivi za komediju. U načinu kako se reakcija drži i ponaša u našoj stvarnosti, kako joj se odupire, a ipak joj se povinjava kako, namrštena čela i gordeljiva u stavu, trpi poraze od vitaliteta našeg novog života, smešna onda kada se pakosno koprca, — u tome se kriju elementi za komediju kojima bi i Molijer pozavideo. I kad je pasivna, povučena u sebe, u svome začaranom krugu, i kad je aktivna, vidna, čujna politički brbljiva ili čak i zlodelna, ta naša reakcija ostaje komično nemoćnička. U salonu, iz koga su persiski tepisi već iščezli, i gde vodi razgovore pod spuštenim zavesama i iza zaključanih vrata, u redu na ulici, za litar mleka, ili pred sudom kad odgovara za špijunažu, ona je uvek oličenje jednog beznadnog imposibilizma. Za komediju, dakle riznica.

I naš pisac je to osetio. Nije prema tome, valjda, ni slučajno što su prva značajnija naša dramska ostvarenja, prve naše savremene komedije, koje su nas i potstakle da pokrenemo ovaj razgovor o problemima koji se našoj savremenoj komediji nameću, zagrabila iz te riznice. I Jože Horvat, u »Prstu pred nosom«, i Skender Kulenović, u »Djelidbi« i u »Večeri«, tretiraju motiv reakcije. U njihovim komedijama ona je prikazana i kad je u sopstvenom unutrašnjem krugu, dakle pasivna, i kad je ispoljena, sa aktivnim tendencijama da se uvuče u našu novu stvarnost, da bi je eksploatisala ili razrivala. I zato ove komedije pružaju i dobar povod da se vidi kako taj motiv treba da se tretira, i šta su naši pisci, tretirajući ga, od njega komediografski pozitivno dali, a ukoliko su ga nedovoljno pravilno rešavali.

Pozitivno je, pre svega, što su se oni sa tim motivom sukobili. To svedoči o dobrom komediografskom instinktu. Pozitivno je, zatim, naročito za Skendera Kulenovića, što je taj motiv i literarno i dramski ozbiljno shvaćen, što je obrađivan kroz komediju koja teži da sadržinu produbljuje i da je pred našeg novog čoveka doista postavi kao društveni problem. Ne bi se u istoj meri to moglo reći i za Jožu Horvata. Njegova komedija je pisana sa očigledno manjim pretenzijama, i zato nešto sa više lako i odjekuje, kao površni, skoro vodviljski žanr za zabavu i glasno smejanje. Ali je kod obojice nesumnjivo pozitivno još i to što su uočili ne samo reakciju kao motiv, nego i tipove u njoj, i što su uspeli da neke od njih i konkretiziraju, iako ih ne dajući dovoljno tipično.

Ali u načinu kako obojica postavljaju reakciju kao pojavu, stvari su za diskusiju. Pre svega, ona je u ovim komedijama, po mojim utiscima, isuviše data kao u sećanjima na likove iz prošlosti. To i jesu ustvari likovi iz staroga vremena, ali u znatnoj meri izmenjeni u stavovima, u preokupacijama, pa i u psihologiji, stvarnošću koja ih je pobedila i sebi podvrgla. Taj uticaj se na njima mora osetiti. Ni u jednom trenutku njihovi razgovori, njihovi gestovi, njihovi postupci, iako spolja slični onim nekadanjim, i istoga stila, ne smeju da ne budu impregnirani dahom naše današnje stvarnosti, da ne budu njome za njih same deformisani. Oni žive i deluju pod izvesnom opsesijom, kao u nekom bunilu od zemljotresa, još i uopšte neosvešćeni od istoriskog udara kome su postali žrtva. To se na njima mora u svakoj situaciji da oseća. Ima, međutim, u ovim komedijama trenutaka kad oni razgovaraju i deluju tačno sa toliko isto prisebnosti i onako isto orijentirani u pravcu svojih nekih unutrašnjih, frivolnih ili bolesnih briga, kao da nastavljaju neku konverzaciju od pre deset godina, i kao da se sa njima ništa sudbonosno nije dogodilo. Ovo se delimično oseća u Kulenovićevoj »Večeri«, gde se neki dijalozi između majke i kćeri mogu mirne duše da plasiraju koju bilo godinu pre 1941.

Osim toga, ma u kom vidu dana, pasivna ili aktivna, reakcija se danas ne uništava sama od sebe. I kad je pasivna, zatvorena u uski lični krug, pa čak i izolirana od neposrednih uticaja novih društvenih stanja, nepravilno bi bilo pokazivati je u nekom procesu biološkog raspadanja, u situacijama u kojim se ona iznutra sama razjeda, kao da umire prirodnom, organskom smrću. Ona jeste bolesnik na samrti, ali koji ne umire od perniciozne anemije, već kao ranjenik koga će da dotuče istoriski zakon koji pobeđuje. U nekim trenucima u ovim komedijama taj pobednički zakon nije aktivno prisutan.

A kad se reakcija ispoljuje kao aktivna i agresivna (Kulenovićeva »Djelidba«), naročito je neprihvatljivo ako pisac ne oseti da je ona u otporu prema našoj društvenoj stvarnosti nemoćna, da su nosioci novog društva svesni i aktivni i da porazi reakcije ne dolaze kao posledica njenih sopstvenih nezgrapnih, glupih i pogrešnih proračuna, već od aktivno suprotstavljenog pozitivnog dejstvovanja narodne svesti i volje. Bez toga, u jednoj komediji gde reakcija sama stvari zapliće, a rasplet se javlja kao više ili manje slučajno rešenje, ona se manifestuje daleko više kao faktor nego što to stvarnosti odgovara, i sa jednim prisustvom snage koja, nesrazmerna stanju stvari, snižuje vrednost naših revolucionarnih tekovina i pokazuje ih kolebljivo ostvarenim. U »Djelidbi« se takav postupak, u netipičnom prikazivanju specifičnih nekih stvarnih odnosa, završava na štetu narodne vlasti. U »Prstu pred nosom« je reč reakcije, koja je varničava, jer u duhovitom obliku formuliše njene parole, nadmoćno čujna, i tako ostaje bez ravnomernog ili nadmoćnijeg prigovora i odgovora, da mirne duše može da služi na samozadovoljenje reakcionarnoj publici ako je u gledalištima, bez obzira što se sam rasplet komedije, iako više elementarno, skoro stihiski, ipak svaljuje na njenu glavu. Ali ako bi se svakom aktivitetu reakcije u komediji suprotstavilo još aktivnije dejstvovanje pozitivnih činilaca u našoj stvarnosti, i ako bi na svaku reakcionarnu duhovitost odgovorila još oštrija poenta pozitivnoga prizvuka, srazmera bi bila uspostavljena i realna slika bi imala svoju verodostojnost. I onda bi komedija koja tretira motiv reakcije dobila svoj pravi smisao: da verno odnosima u stvarnosti prikaže jedno nasleđeno, ali sasvim zgrčeno i već umrtvljeno naličje.

U svakom slučaju, Skender Kulenović i Jože Horvat, prvi sa više sadržajne i literarne dubine, drugi površnije, ali scenski nešto okretnije, učinili su dobar potez: otkrili su našoj savremenoj komediji pravi izvor za motive. Ali i ukazali na probleme koje treba uočiti kad se motivi iz tog izvora komediografski rešavaju.

Otkrivena skica za fresku iz XII veka

Srednjovekovni majstori svih naših naroda, ostavili su mnoga izvanredno dragocena, monumentalna i minijaturna, umetnička dela: freske, drvoreze, kamenoreze, plitku plastiku, krasnopisne knjige, vezove. Međutim, o životu i radu mnogih njihovih tvoraca mi nemamo skoro nikakvih podataka. Tako, na primer, do nas nije doprla iz te epohe ni jedna skica, niti crtež, studija za rešenje kompozicija koje i danas zrače sa zidova Dečana, Mileševa, Žiče.

Nedavno su, međutim, stručnjaci Zavoda za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture NR Srbije otkrili jedan srednjovekovni crtež, koji pretstavlja konjanika na konju, s kopljem i lepršavim ogrtačem; urađen je u razmeri 32x32 santimetra. Ovaj crtež otkriven je u ruševinama manastira Đurđevi Stubovi prilikom restaurisanja freske, koje je vršio slikar Jaroslav Kratina.

Zidovi na kojima su bile rađene srednjovekovne freske malterisani su sa dva sloja: osnovni, donji sloj nabacivao se odmah posle zidanja građevine, a gornji sloj, na kome se rade freske, i koji je specijalnog sastava nabacivao se neposredno pred živopisanje, komad po komad, jer se freska radi na svežem malteru.

Ovaj crtež slikar je radio na prvom sloju maltera, jer mu je tu bilo zgodno da u nekoliko poteza skicira svoju slikarsku zamisao, koju će docnije na drugom mestu građevine ostvariti. Preko te skice, koja mu nije više bila potrebna, nabacio je kasnije drugi sloj maltera, na kome je zatim izradio fresku nekog svetitelja; ispod te freske naslikao je i deo ornamenata, koji se protežu duž zidova manastira. (Na priloženoj skici vidi se ispod konja jedan deo tog ornamenta, koji nije skinut prilikom otstranjivanja drugog sloja maltera).

Svoju zamisao, izraženu na skici, slikar je i ostvario. Prema toj skici izrađena je velika freska sv. Đorđa na konju, koja se i sada nalazi na ulazu u manastir.

Manastir Đurđeve Stubove gradio je Stevan Nemanja od 1168 do 1172 godine. Manastir su živopisali dva puta: neposredno posle zidanja (XII vek) i za vreme Dragutina (XIII vek). Ova skica nalazila se ispod starijeg živopisa. Prema tome, ovaj crtež pretstavlja, koliko je nama poznato, jedinstven primerak crteža iz XII veka.

M.P.S.

U decembru 1947 objavljeno u našoj zemlji oko tri i po miliona knjiga i brošura

U decembru 1947 izdate su u našoj zemlji 282 knjige i brošure, sa ukupnim tiražom od 3,465.195 primeraka. Od ovog broja knjiga 194 su dela domaćih autora. Iz oblasti književnosti i umetnosti štampano je 50 domaćih i 47 prevedenih dela. Među proznim delima domaćih autora objavljena su četiri romana na slovenačkom jeziku (Josip Jurčić: »Domen«, Juš Kozak: »Lesena žlica«, Miško Kranjec: »Fara svetega Ivana« i Stanko Canjkar: »Po vrnitvi«); zatim romani Ota Bihalji-Merina (»Do viđenja u oktobru«) i Hamze Huma (»Adem Čabrić«). Od pesničkih dela štampane su tri zbirke pesama naših savremenih pisaca (Radovan Zogović: »Prkosne strofe«, Marin Franičević: »Povratak borca« i Milan Dedinac: »Pesme iz dnevnika zarobljenika br. 60211«). Od pozorišnih dela štampana je prva knjiga komedija Skendera Kulenovića i komedija »Krpari« od Antona Ingoliča.

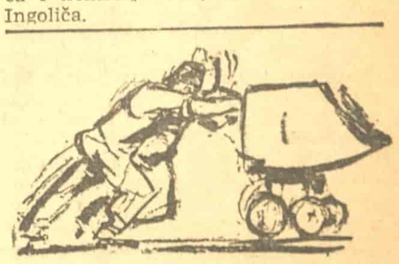

Crtež Đorđa Andrejevića-Kuna

KNJIŽEVNA HRONIKA

„OSTVARENJA" JEDNOG ANONIMNOG UREDNIČKOG ODBORA

NAPISAO MARIJAN JURKOVIĆ

O potrebi objavljivanja kritika, recenzija, pa čak i sasvim kratkih, informativnih osvrta na originalna i prevedena djela koja se pojavljuju kod nas, govorilo se već mnogo u udruženjima književnika, pisalo po časopisima i u dnevnoj štampi, raspravljalo u javnosti.

Naročito mučno osjeća nedostatak sistematskog rada u ovom pravcu naš novi čitalac. On se teško snalazi među knjigama koje se neprestano smjenjuju u knjižarskim izlozima ili bibliografskim rubrikama dnevnih listova. Prinuđen je, u većini slučajeva, da knjigu bira prema imenu pisca ili čak prema naslovu, a kad djelo pročita, on ne može svoj sud porediti sa sudom kritike, korigirati ili dopuniti svoje gledanje, uočiti neke strane koje, možda, nije zamijetio, a koje su bitne za shvatanje pojedine knjige.

Neaktivnost književne kritike, principijelne i oštre, dovodi u pitanje pravilan razvitak mnogih mladih književnika, prepuštenih samima sebi ili sudovima svojih vršnjaka koji im ne mogu pomoći. Mladi pisci, bez stalne pomoći kritike, mogu lako da padnu pod uticaj raznih trulih i dekadentnih književnih strujanja.

Književna kritika treba smjelo — i što je isto toliko važno — brzo da reagira na djela već poznatih naših pisaca, kao i na značajne knjige iz stranih književnosti, koje se kod nas prevode. Dešava se, međutim, da se o nekim romanima ili knjigama novela ili pjesama naših pisaca, o velikom prevedenom djelu pojavi prva kritika tek poslije godinu dana ili čak poslije dvije — ili da se uopće i ne pojavi. Hiljade i desetine hiljada ljudi u našoj zemlji doživljuju pojedine knjige, ali im se rijetko događa da o tim knjigama pročitaju kritički prikaz, pa su prinuđeni da o takvom djelu vode razgovore u uskom krugu ili kružiću, koji ponajčešće ne može da im proširi vidike.

Pisce treba kritika stalno da potsjeća na ogromnu odgovornost koju oni nose svojim radom kao »inženjeri ljudskih duša«, da im konkretno, od stranice do stranice, od knjige do knjige pokazuje propuste, nedostatke, grješke, dostignuća, da ih potiče na usavršavanje, kako bi postali majstori svoga rada, i — iznad svega — kako ne bi zaboravili svoj osnovni zadatak: odgajanje našeg čovjeka, naše omladine u duhu koji odgovara historijskom putu naših naroda.

A kritika treba naročito da kaže svoju otvorenu riječ u slučajevima kad se pojave knjige koje su ugledale svijet ne zbog toga što je bilo potrebno da se pojave, nego po liniji književničkih prijateljstava, po liniji međusobnog hvaljenja, pravljenja usluga, zbog toga što je nekom potrebno bilo da se na taj način »iživi«, ili zbog toga što je neko tu knjigu »već« preveo.

Danas, kad snage međunarodne reakcije, okupljene u taboru imperijalista, na sve načine kleveću i napadaju zemlje i narode nove demokracije, među kojima Jugoslaviji pripada istaknuto mjesto, mi moramo i na kulturnom frontu biti naročito budni. Književna kritika treba i tu da odigra svoju ulogu. Zapadni reakcionari ne mogu, doduše, i ne će zabilježiti ni jedne premijere dekadentno-amoralnog komada na pozornicama Jugoslavije, niti nas mogu poplaviti proizvodima savremene američke filmske »umjetnosti«, ali mogu, zahvaljujući našoj nedovoljnoj budnosti i otvoreno neprijateljskim, podmitljivim i pokvarenim dušicama nekih privatnih izdavača, snijeti po koje kukavičje jaje i u naše gnijezdo: izdati po koju otrovnu knjigu, pa se čak i dulje vremena baviti takvim poslom. Tu kritika treba da zahvati oštro, skidajući na vrijeme maske agentima imperijalista.

Zadatke književne kritike, njen značaj i ulogu u zemlji socijalizma, pa i u svima zemljama koje su čvrsto pošle putem socijalizma, najbolje je označio A.A. Ždanov, u svom referatu o časopisima »Zvijezda« i »Lenjingrad«, rekavši:

»Drug Staljin nas uči: ako želimo da sačuvamo kadrove, da ih učimo i odgajamo, ne smijemo se bojati da nekoga ne uvrijedimo, ne smijemo se bojati principijelne, smjele i objektivne kritike. Bez kritike može svaka organizacija, pa i književna, početi da gnjije. Bez kritike svaka bolest može se duboko ukorijeniti i s njom će se teško izići na kraj. Jedino smjela i otvorena kritika pomaže našim ljudima da se usavršavaju, potiče ih da idu naprijed, da savlađuju nedostatke svoga rada. Gdje nema kritike, tamo se ukorijenjuju učmalost i zastoj, tamo nema kretanja naprijed... Onaj tko se boji kritike svoga rada, taj je prezrena kukavica, taj nije dostojan da ga narod poštuje.«

Takva borbena i strogo naučna književna kritika doprinijeti će svoj dio pravilnom razvoju čitavog našeg kulturnog života.

★

Iako je almanah »Ostvarenja«, kako je rečeno u njegovom predgovoru, plod »jednogodišnjeg rada uredništava Nakladnog zavoda Hrvatske«, najvećeg izdavača u Narodnoj Republici Hrvatskoj, on pruža mnogo i premnogo primjera koji govore o tome do čega dovodi nedostatak kritike i samokritike u redaktorskom i izdavačkom radu, a i pogrešno shvatanje reklame u narodnoj državi.

Uredнički odbor, koji nije smatrao za potrebno da označi imena svojih članova, pokazao je u ovom poslu toliko nekritičnosti, toliko političko i ideološko kolebanje i griješenje, toliko pomanjkanje ukusa i mjere, da bi već zbog toga bilo potrebno doznati imena tih ljudi.

Kako se po svemu čini, urednicima je glavna briga bila da im knjiga bude što opsežnija po izboru i redakciji radova, na almanah nisu posvećivali ni najmanju pažnju. Zbog toga je prvi utisak koji čovjek dobiva, dok pregleda ovu debelu i na odličnom papiru štampanu knjigu, da u rukama ima ne zbornik stvari odabranih po nekom kriteriju, nego magazin raznovrsnih i raznovrijednih, slučajno u jednu knjigu povezanih književnih tekstova. U svakom većem izdavačkom poduzeću ima u svako doba rukopisa, prevedenih i originalnih, koji čekaju na objavljivanje, pa je na osnovu takvog materijala lako napraviti sličan zbornik. Urednici »Ostvarenja« uzimali su materijal za almanah »po debljini« iz pojedinih rukopisa i tako odmah »uredili« polovinu ove teške knjige. (Četiri glave iz Volterovog »Kandida«, jednu glavu iz »Port Artura« A. Stjepanova, tri glave iz Draženovićeve novele »Pjesma i život«, a uzimali su priloge čak i iz knjiga koje su već objavljene u toku 1947. godine kod NZH i kod drugih izdavača: jednu glavu iz romana Severine Šmaglevske »Dim nad Birkenau«, desetak stranica iz zbornika M. Gorkog »O domovini«, jednu pripovijetku iz Gogoljevih »Novela« i t. d.)

Iz niza krupnih političkih griješaka počinjenih u ovom almanahu, treba u prvom redu spomenuti to, da pored 32 hrvatska autora, nije objavljeno ni jedno jedino književno ime iz Srbije. Štampani su radovi pisaca slovenačkih, ruskih, ukrajinskih, poljskih, čeških, bugarskih (7), engleskih, francuskih, talijanskih, španjolskih, njemačkih i mađarskih — ali srpskim piscima nije bilo suđeno da uđu u ovaj almanah koji je objavljen dvije i po godine nakon konačnog oslobođenja Jugoslavije.

Anonimni urednici možda će pokušati da se opravdaju rečenicom iz predgovora, u kojoj se kaže da ovaj zbornik treba da bude samo »presjek kroz rad saradnika NZH«, ali će takav odgovor pasti kao još teža optužba protiv urednika, jer Popis izdanja NZH (u dodatku ovog almanaha) svjedoči da između 109 autora koji su od maja 1945. do novembra 1947. štampani kod NZH, nema (osim 8 starih) ni jednog savremenog srpskog pisca.

Teško je, dalje, shvatiti po kome je kriteriju mogla ući u almanah objavljena kod nas 1947. novela plitkog, frojdističkog i pomodnog D.H. Lorensa »Dvije plave ptice«? Zar i ova priča, u kojoj jedna dokona i bogata Engleskinja cinički ponižava jednu ženu — radnicu, može, kako je rečeno u predgovoru zbornika, da »zadovolji potrebe naših novih čitača« i »da postane najbolje sredstvo njihova kulturna izdizanja«? Ili, možda, ova Lorensova novela također potiče iz neke njegove knjige koju sprema NZH?

Ili — zbog čega i zbog koga štampati danas kod nas Džemsa Džojsa? Zar samo zato što ga je nekad prevodio Goran Kovačić i što se ta pjesma našla među rukopisima NZH? (Uostalom i ova je stvar već jedamput objavljena u Goranovim »Prijevodima strane lirike«, Zagreb 1947. kao i čitav ciklus »Iz engleske lirike«, za koji su pobožni urednici mislili da ne smije izostati iz almanaha u kom je štampan ciklus »Iz ruske lirike«.)

Potrebno je, ovom prilikom, reći nekoliko riječi uopće o odnosu prema Goranu i o tome šta se radi s Goranom. Put Gorana Kovačića nije bio ni ravan ni jednostavan. U svojim ranijim književnim radovima on je mnogo lutao, često se povodio za dekadentnim književnim strujama na Zapadu, i ne malo njegove poezije i proze predstavlja, nažalost, samo literaturu za literate, katkad praznu artističku igru riječima. Taj period njegovog života završio se koncem godine 1942., kada je Goran napustio okupirani teritorij i krenuo onamo kamo su pošli najbolji sinovi hrvatskoga naroda — u partizane, da bi se borio protiv okupatora i njegovih slugu. U oslobodilačkoj borbi Goran se preporodio, dobijao je nov lik, različit od ranijega. Drugovi i borci koji su bili s njime u toku posljednjih mjeseci njegovog života svjedoče o ogromnom preobražaju pjesnikovom. Ali još jače svjedoče o tome stihovi koji su nastali u to doba, a naročito poema »Jama« jedno od najsnažnijih umjetničkih ostvarenja rođenih u ognju oslobodilačkog rata, djelo koje je mogao dati samo pjesnik koji je svoju sudbinu tijesno povezao sa narodom u njegovim najstrašnijim ali i najsvjetlijim danima.

No, postoje ljudi kojima ovo nije ili neće da bude jasno. Oni stalno napominju o prvom Goranu, solipsističkom lutaocu. Eto, oni ovdje, pored snažne i borbene pjesme »Samome sebi« (»Možeš li zatvoriti oči, kada teče vrijeme — kao krvava rijeka? — Ako katkada i obmaneš čula, — Sanjaj samo osvetnik mač, — Koji sja kao sunce.«), štampaju mračne i bolesne stihove: »Trajanje« (»Svejedno, je li dan ili noć, — Svejedno, je li java ili mora, — Svejedno, da li mrak će doć, — Svejedno, da li svanuti će zora«). Oni izdaju u NZH, pod imenom nekog redakcionog odbora (takođe anonimnog), Djela Ivana Gorana Kova-

»Ostvarenja«, književno-likovni almanah, I. Uredio uredнički odbor. Odgovorni urednik Marijan Matković. Izdao Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1947., str. 465 + 75, cijena Din. 250.—

Osvrti na knjige

Poetska reportaža o Grčkoj

(Oskar Davičo: Medju Markosovim partizanima)

Prošle jeseni, u izdanju biblioteke »Trideset dana«, izišla je knjiga Oskara Davića o Grčkoj, o borbi grčkog naroda protiv inostranih imperijalista i njihovih monarhofašističkih slugu. Pisana pod reporterskim uslovima, na osnovu aktuelnih događaja, u dramatičnom momentu vođenja ankete komisije Organizacije Ujedinjenih nacija, a u žurbi da kao reportaža ne zakasni, knjiga danas više nije sasvim »sveža«: od njene pojave desili su se mnogi novi događaji u Grčkoj i u svetu. Danas se o Grčkoj zna više konkretnoga: oslobodilački pokret izvojevao je još jače pozicije, grčki narod dobio je svoju narodnu vladu sa generalom Markosom na čelu, a intervencija stranih imperijalista postala razgranatija i otvorenija. Međutim, ova knjiga ostala je isto onoliko aktuelna kao i kad je pisana, ne samo zato što u Grčkoj borba još traje a u nama se ne umanjuje uzbuđenje zbog sudbine Grčke, nego i zato što u knjizi pisac nije dao samo letimične utiske, već je zahvatio u mnoge bitne momente, odnose snaga, književno uobličio pojave i protagoniste. Književnik je mnogo pomogao reporteru u uopštavanju konkretno doživljenoga, a reporter je neposrednim zapažanjima potkrepio nadahnutoga književnika. Knjiga je zanimljiva i za čitaoce u inostranstvu. Upravo zato što je značajna, bilo bi potrebno drugde dati opširniju analizu, kako bi se utvrdilo koliko je gde pisac našao pravu meru a gde nije, gde je pesnik dao krila reporteru, a gde su ta krila suviše ponela reportera u poetsku slobodu.

Oskar Davičo imao je priliku da među prvima vidi izbliza borbu u Grčkoj s obe strane, a kao jedan od prvih iz inostranstva da dođe u dodir sa generalom Markosom. Iskustvo koje Davičo ima iz naše oslobodilačke borbe protiv nemačko-italijanskih okupatora i njihovih slugu poslužilo mu je da neke pojave odmah dublje shvati i uhvati, da upoređuje, da nalazi ono šta je klasični partizanski stil, a šta specifično za borbu grčkog naroda protiv novih porobljivača. Tako je ponova doživeo zločine fašističkih okupatora i našao nove akcente uzbuđenja nad standardnim fotografijama krvnika sa žrtvama; mogao da razume lišavanja, napore i oskudicu: mogao da pojmi dvostruku strahotu nove okupacije, a znajući šta je ustanički narod i kako je složena borba, našao poetski patos pri karakterizaciji naroda spremnog za borbu do pobede.

U svojoj književnoj reportaži Davičo je izneo samo ono što je doživeo ili u šta se uverio. On nije »romansirao« reportažu pomoću izmišljanja činjenica i odnosa među događajima i ljudima, nije pokušao da veštački konstruiše neku »opštu sliku«. Ali on nastoji i često uspeva da konkretni doživljaj produbi, da slika situacije, da daje karakter, da pojedinačno podigne do tipskog. On opisuje ono što se dešava Anketnoj komisiji i njenoj frakciji posle rascepa, i priča šta je, kao pratilac te frakcije Anketne komisije, doživeo. Kroz samu Anketnu komisiju prikazuje Davičo neke tipične odnose u današnjoj međunarodnoj politici, mahinacije zapadnih imperijalista, koji se u svojim porobljivačkim postupcima ne ustežu ni od najbanalnije podlosti ni od najprozirnije laži. A prateći rad Komisije, pisac koristi da ocrta razne vidove današnje Grčke: otvoreni teror u mraku i lažnu demokratiju u izlogu okupirane teritorije, ilegalnu borbu u terorisanim gradovima i novi život ustaničkog naroda na oslobođenoj teritoriji. Sama Anketna komisija daje mu prilike da skicira nekoliko plastičnih tipova (izlapelog formalistu generala Delvoa, podmuklog aranžera Lunda, »lepog ubicu« Bila, »mentolski« zlu mis Šokris, izdajnika-komedijanta Vasvosa, pokajnika Zafiridisa, gomilu antipatičnih i simpatičnih, promućurnih i glupih novinara). Rad Anketne komisije daje mu prilike da nam otkrije zločine koje su izvršili nad grčkim narodom prvi i drugi okupatori; da ocrta izdajnike, iste pod jednom i pod drugom okupacijom da osvetli sabotaže koje vrše u anketi anglo-američki pretstavnici, koje izlapeli Delvoa prostodušno naziva »grčkom stranom«; da pokaže kako su Anglo-amerikanci postupali kao da je grčka vlada tužilac a Jugoslavija, Bugarska i Albanija dokazani krivci; da otkrije podvale oko zakazivanja sastanka s generalom Markosom, manevar oko rascepa komisije radi osujećivanja stvarnih rezultata ankete. Dugo putovanje do generala Markosa daje piscu mogućnost da opiše razna sela, politički život u njima, uslove života naroda, njegov politički i kulturni uspon, da opiše partizanske marševe i zasede monarhofašista na drumovima.

Knjiga je napisana na osnovu autentičnih podataka. Te podatke je pisac često književno osmislio, a ponekad preteranom književnom obradom učinio manje uverljivim, iako su istiniti.

Jedna od najpotresnijih epizoda knjige jeste saslušanje stare svedokinje Evangelije Vasiliju pred Anketnom komisijom. Starica — kojoj su jednog sina borca protiv Nemaca ubili monarhofašisti pod anglo-američkom komandom, drugi joj sin pripada jedinicama generala Markosa, a treći je u žandarmima — opisana je vanredno sugestivno. Njeno saslušanje, pri kome sovjetski delegat Graur izvlači istinu uprkos jezive komedije »zapadne strane«, deluje kroz Davičovu knjigu duboko dramatično. Međutim, i u ovoj epizodi, koja je data vrlo čovečno i ubedljivo, pomalo smeta što je pisac poetizirao dijalog, naime što staričine reči daje u svojoj poetskoj stilskoj obradi. Preterano i ponekad proizvoljno literaturisanje Davića u ovoj velikoj istinitoj reportaži ide ili u pravcu groteskog šaržiranja ličnosti, ili u pravcu forsiranja stila u dijalozima. Tako i starica Evangelija — koja se nalazi na strašnoj muci, jer ne shvata šta od nje hoće komisija, da svedoči u korist ubica ili da govori istinu — pričajući o sinu upotrebljava poetične opise mora, prirode, slikovito izražava emocije. A devojka Dimitrija iz Ftelije, koja priča potresni događaj kako su monarhofašisti napali njihovo selo i izvršili zločin nad ženama, daje opise kojima sâm pisac hoće da dâ atmosferu događaja: »Zrikavci su zrikali, svici su se gasili i palili nad potokom. A kroz noć, iz svih seoskih uličica, uz potmulu jeku kundaka u leđa, teče devojačka suza i jauk i polako se slivaju u očajno, belo drhtanje stada pred klanje, na trgu pred crkvom....« Ovo nisu mane siromaštva izraza, nego mane obilja izraza, zbog nepotpuno nađene mere.

Lik vrhovnog komandanta generala Markosa Davičo je dao s nekoliko poteza, svakako iz osećanja odgovornosti. No on je taj lik dočarao čitaocima koji su preko njega mogli da vide borca koji im uliva najdublju ljubav i poštovanje.

Vrlo sugestivno dati su likovi izdajnika — komedijanta Vasvosa, koji se — u strahu od partizanskog komandanta koga je nekada izdao — pretvara u licemernog pokajnika i pobornika borbe, i pokajničkog agenta Zafiridisa, koji piscu priča čitav splet »dvostruke igre« u kojoj je i sam učestvovao, osvetljujući angloameričku igru. Vrlo je zanimljiv lik starčića Kostadinosa s džandrljivom babom, starog socijalista koji prima u svojoj kući »pretstavnike svetske demokratije«. Svi ti likovi bili bi još uverljiviji da su manje šaržirani.

Pišući nadahnuto ovu istinitu knjigu, Davičo je pokazao osobine romanopisca, ali on još nema dovoljno iskustva i sigurnosti u odabiranju detalja i u nalaženju mere, zato kad nešto »pronađe«, on bez potrebe često insistira na svom nalazu, na svojoj dosetki.

Ima mesta u knjizi pri kojima čitalac prašta piscu izvesna groteskna preterivanja. To su mesta na kojima su prikazani neki članovi Anketne komisije u komičnim situacijama.

Knjiga »Među Markosovim partizanima« značajan je književni dokumenat o pravednoj borbi grčkog naroda za slobodu i nezavisnost: lektira potresna i draga za naše čitaoce koji znaju značaj borbe grčkog naroda. Ona je, u isto vreme lep dragocen prilog našoj novijoj književnosti. Ona nije primer »socijalističkog realizma«, kako je to nepromišljeno revnosno tvrdio jedan mlad kritičar u »Glasu«. I kao književna reportaža ona ima nedostataka. Ali kao književna reportaža, kao knjiga putopisno-publicističkog žanra, to je delo koje obogaćuje našu književnost ovim kod nas retkim žanrom, a, sem toga, pokazala je da njen pisac, poznat kao pesnik, ima izraziti dar za književnu publicistiku, a verovatno i za roman.

J.P.

Miševi i ljudi

Roman Džona Stejnbeka

U ovoj maloj knjizi američkog pisca Džona Stejnbeka, čiji su »Plodovi gneva«, i pored mešavine realističkih i naturalističkih elemenata, jedno od najpotresnijih ostvarenja novije američke književnosti, sve je neobično i bizarno: i drastična, naturalistički iskonstruisana fabula, u čijoj prostoti ima mnogo nameštenog i lažnog; i sirovo prikazivanje tegobnog života farmerskih radnika, u kome vulgarne pojedinosti dobijaju principijelno, groteskno uveličano značenje; i tražena primitivnost psihologije, u kojoj se sve svodi na elementarne, skoro životinjski date biološke porive; i egzotičnost likova, čija izuzetnost sudbina utoliko više pada u oči što se, očigledno, kroz njih teži ka karakternoj tipizaciji i društvenom uopštavanju; i uprošćenost stila i rudimentarni kolorit jezika, u kojima ima traženih i isforsiranih lokalnih i »narodskih« bizarnosti (u prevodu Danila Mihajlovića svedenih na banalnost osrednjosti i stereotipnosti).

Birajući iz života, po instinktu naturaliste, samo ono što je elementarno i u toj elementarnosti originalno i bizarno, Stejnbek u ovom svom malom delu daje strašno izopačenu i nakaznu, skoro monstruozno čudovišnu sliku onog deklasiranog, iz kapitalističkog stroja izbačenog sloja ljudi, koji se, u borbi za održanje golog života, potucaju od farme do farme, izlažući se ropskom sistemu eksploatacije i poniženja i ćudljivom nasilju farmera i kapitalista. Stejnbek opisuje životnu bedu toga sloja takvim crnim bojama drastičnog naturalizma, da je likove tih društvenih prognanika kapitalističkog poretka prikazao kao žrtve svojih animalnih nagona, elementarnih bioloških poriva i iznimno niskih ljudskih i društvenih osećanja.

Ostajući veran svome bogatom životnom iskustvu, Stejnbek je, nema sumnje, zasnovao svoje delo na verističkim pojedinostima. Ali ih je, po svom sopstvenom pesimističkom nastrojenju, ne uviđajući preobražavalački revolucionarni karakter bede, u tolikoj meri, i tako drastično nagomilao, da ta mračna i krajnje morbidna slika ljudskog života više odgovara tragičnoj bespomoćnosti piščevog pesimizma, nego samom stvarnom životu i ljudima koji se, iako zahvaćeni nemilosrdnim socijalnim žrvnjem, ipak bore da taj život učine svetlijim, boljim, čovečnijim.

»Miševi i ljudi«, ta morbidna i izopačena slika života jednog dela američkog radništva, ta naturalistička himna niskim nagonima i životinjskim besovima u čoveku, izišla je, uz pompezne fraze i bučnu reklamu, s obligatnom slikom iz filma, u izdanju privatnog izdavačkog preduzeća »Ateneum«, koje se već specijalizovalo za lansiranje štetnih književnih bizarnosti dekadentne književnosti Zapada.

Treba istaći da ovo nakazno delo od nepunih šest štamparskih tabaka staje 40 dinara.

E. F.

Crtež Đorđa Andrejevića-Kuna

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Aktuelna satira Đorđa Jovanovića u »Književnosti«

Drugi ovogodišnji broj »Književnosti« pokazuje prema prvom opadanje rubrike književnih i umetničkih osvrta. Dok je u prvom broju bilo i hronike, i književnog, i pozorišnog, i likovnog, i muzičkog pregleda, i osvrta i beležaka, u drugom, sem pozorišnog pregleda, jedva ima nekoliko osvrta i beležaka. Ostaje još uvek aktuelna diskusija o našim časopisima, pokrenuta u prvom broju »Književnosti«. U pozorišnom pregledu, povodom prikazivanja »Mlade garde«, dotaknuto je pitanje dramatizacije i samog romana »Mlada garda« od A. Fadjejeva, koje je raspravljala sovjetska kritika, i ukratko je rekapitulirano šta je vodeća sovjetska kritika zamerila ovom značajnom piscu, koji je sve te opravdane zamerke usvojio. Iz drugog broja »Književnosti«, pored članka Borisa Ziherla o Otonu Župančiću, treba istaći odlomak romana poginulog književnika Đorđa Jovanovića »Plati pa nosi«. Iako pisan pre rata, ovaj roman, kroz grotesknu satiru, vrši vrlo aktuelnu kritiku današnjeg kapitalističkog sveta. Ovaj odlomak poginulog pisca-borca koji deluje aktuelnije od mnogih danas pisanih radova podseća na to da, pored eseja Đorđa Jovanovića, treba očekivati i objavljivanje njegovog satiričnog romana.

PRVI BROJ SARAJEVSKE »BRAZDE«

U Sarajevu doskora je izlazio samo jedan časopis, »Pregled«, koji je objavljivao priloge iz svih oblasti društvenog, političkog i kulturnog života, a uz njih i književne radove i kritike. Otsad »Pregled« postaje časopis za društvena, politička i opštekulturna pitanja, a, pored jednog časopisa za radove mladih pisaca Bosne i Hercegovine, pokrenuta je nova revija za književnost i umetnost, »Brazda«. Pokretanje novih republičkih pa i pokrajinskih časopisa odražava sve veći porast aktivnog interesovanja za književnost. Novim časopisima daje se mogućnost piscima jedne republike ili jedne pokrajine da brže istupaju pred javnost, a početnicima da se ogledaju prvo u užim granicama, uz manje strogi izbor nego u časopisima velikih kulturnih centara. Pokretanje časopisa »Brazda« (urednik Isak Samokovlija) odgovora jednoj potrebi. To je prvi veliki čisto književno-umetnički časopis Narodne Republike Bosne i Hercegovine.

Pošto je to nov časopis, koji tek sada stiče kako iskustva tako i fizionomiju, za redakciju bi bilo korisno da čuje konkretne kritičke primedbe. Zasad samo nekoliko primedbi. Prvom broju književnog časopisa Bosne i Hercegovine više bi odgovaralo da je pisac uvodnika umesto opštih i pomalo apstraktnih misli razvio konkretnu analizu situacije u Bosni i Hercegovini u odnosu na celu zemlju, ocrtao stanje književnosti u Bosni i Hercegovini i obeležio konkretne zadatke njenih književnika. Kritike na knjige i pisce ne moraju se odnositi samo na izdanja sarajevske »Svjetlosti«, i kritičari ne treba da se, na štetu kritičnosti, rukovode obzirima. Beležaka ima relativno dosta (s obzirom na nerazvijenost te rubrike u svima časopisima), ali one ne bi smele biti tako slučajne i proizvoljne kao na primer beleška »Nagrađen roman«, u kojoj se čitaoci obaveštavaju o tome da je u Norveškoj nagradu za književnost dobio roman Sinve Kristensona »Majka Marija«, a o piscu i romanu ništa se ne kaže, sem da ga je »norveška kritika ocijenila kao djelo od trajnije vrijednosti« i da se roman prevodi na šesnaest jezika. Da li je ovakva informacija zaista potrebna? Beleška o romanu Konstantina Simonova »Dim otadžbine« dolazi sa zakašnjenjem za sovjetskom kritikom, koja je ovo delo zaslužnog i uglednog pisca ocenila kao neuspelo. U drugoj jednoj belešci ističe se almanah »Ostvarenje« kao jedna od najboljih edicija kod nas posle rata.

Takve greške, koje pokazuju nemetodičnost u uređivanju časopisa, mogu se i moraju otkloniti, da bi novi republični književni časopis igrao svoju korisnu ulogu u jugoslovenskom kulturnom životu.

»HID« TRAŽI DOSTOJNE POSREDNIKE U MAĐARSKO-JUGOSLOVENSKOJ KULTURNOJ SARADNJI

Dvobroj za januar i februar »Hida«, časopisa vojvođanskih Mađara za kulturna, društvena pitanja i kritiku, izišao je na 96 strana, u novom, povećanom formatu. Pored članaka i drugih književnih priloga mađarskih pisaca, časopis donosi i nekoliko prevoda jugoslovenskih pesama. Zigmond Kek, glavni urednik mađarskog dnevnika »Mađar So« u Jugoslaviji napisao je u ovom broju opsežnu kritiku na antologiju mađarskih književnika Jugoslavije »Téglák, Barázdák« (»Cigle, brazde«).

Uredništvo časopisa daje u ovom broju prikaz »Deli Cilaga« (»Južne zvezde«), organa Mađarsko-jugoslovenskog društva u Budimpešti. U ovom prikazu uredništvo s negodovanjem ukazuje na to da je u trećem broju »Deli Cilaga« jedna pesma Jure Kaštelana objavljena u prevodu Janoša Ćuke, koji je za vreme rata bio urednik »Hirlapa«, dnevnika fašističkih okupatora u Bačkoj. »Hid« donosi odlomke iz antidemokratskih, agresivnih članaka Janoša Ćuke, iznosi njegovu mračnu prošlost, i odlučno protestuje protiv toga da se radovi Janoša Ćuke objavljuju u jednom časopisu čiji je cilj jačanje mađarsko-jugoslovenskog prijateljstva. »Nije naše da ispitujemo — piše »Hid« — zašto se štampa i šta radi Janoš Ćuka u Mađarskoj. Ali imamo pravo da negodujemo što na listi pobornika mađarsko - jugoslovenskog prijateljstva vidimo ime jednog bivšeg ortaka predratnih jugoslovenskih cenzora, čoveka, koji je uzdizao Hitlerove metode »zaštite radnika«, koji je okaljao uspomenu Adija i Petefija; mi želimo da sprečimo da na ovoj čistoj i prečišćenoj listi i fašisti saraduju...«

Radi objašnjenja treba napomenuti da je Janoš Ćuka bio urednik okupatorskog lista u isto vreme kada su fašistički okupatori obesili Otmara Majera, nekadašnjeg glavnog urednika »Hida«, i još neke saradnike časopisa.

L.G.

BIBLIOGRAFIJA

KARDELJ EDVARD: Zadaci naše lokalne privrede i komunalnog gazdinstva, I **KIDRIČ BORIS:** O ekonomici lokalne privrede. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Beograd, 1948. Cena Dinara 12.—

DEDIJER VLADIMIR: Pariska konferencija. Nacrt za korice Stevana Vujkova. Biblioteka »Trideset dana«, Beograd. Štampano u štampariji »Kultura«, Beograd, 1947. Cena Din. 70.—

SINKLER APTON: Džimi Higinz. Preveo s engleskog Miloš Marinović. Redakcija prevoda Jelisavete Marković. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Beograd 1947. Cena Din. 45.—

PANTELJEJEV, L.: Pismo. Prevela s ruskog Ivana Anđelković. »Dečja biblioteka«. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Beograd 1947. Cena Dinara 12.—

DERŽAVIN K. N.: Didro i enciklopedisti. Preveo s ruskog Nika Milićević. Redakcija prevoda Haim Alkalaj. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Beograd 1948. Cena Din. 8.—

LJAPIN, A.: Socijalistička organizacija društvenog rada. Preveo s ruskog Božidar Kićović. Redakcija prevoda Mare Fran. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Beograd 1948. Cena Din. 7.—

ATLAS, Z.: Novac i razmena u sovjetskom privrednom sistemu. Preveo s ruskog Aleksa Dudarev. Redakcija prevoda Mare Fran. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Beograd 1948. Cena Din. 3.50.

LAPTEV, I.: Kolhozni dodatak i diferencijalna renta. Preveo s ruskog Mihailo Kovačević. Redakcija prevoda Mare Fran. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Beograd 1948. Cena Din 3.50.—

LENJIN, V. I.: Čekor napred, dva čekora nazad. Preveo s ruskog Todor Dimitrovski. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Skoplje 1948. Cena ?

SELEZNJOV, K.: Engels i Partija. Preveo s ruskog Todor Dimitrovski. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Skoplje 1948. Cena ?

BORISOV, B.: Partijata i narodot. Preveo s ruskog Todor Dimitrovski. Izdanje i štampa Izdavačkog preduzeća »Kultura«, Skoplje, 1948. Cena ?

KNJIŽEVNOST BROJ 2, Beograd, februar 1948. Cena Din 18.—

REPUBLIKA, Broj 1, Zagreb, januar 1948. Cena Din 20.—

LETOPIS MATICE SRPSKE, Novi Sad, broj 2, februar 1948. Cena Din 18.—

TRIDESET DANA, broj 25, januar 1948. Cena Din 14.—

MARJANOVIĆ — GRBIĆ: SKALE za violinu. Sveska I. Izdanje i štampa »Prosveta«, Izdavačko preduzeće Srbije, Beograd 1947. Cena Din 70.—

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA »KNJIŽEVNE NOVINE« u našu zemlju: na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.

Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara

Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

čića, a evo kako. Za tri godine izdali su četiri knjige, koje po načinu kako su izdane pokazuju potpuno nerazumijevanje preloma što se dogodio u Goranu. To je ruganje onom Goranu koji je pao u oslobodilačkom ratu, pjesniku čiji će lik ostati ne samo u književnosti, nego i u historiji naše narodnooslobodilačke borbe. Za tri godine oni su izdali dva izdanja Goranovih kajkavskih stihova (veliko luksuzno izdanje 1945, i zatim opet malo luksuzno 1947.), dvije knjige njegovih novela (od kojih su neke vrlo slabe i početničke) i knjigu prijevoda strane lirike (o čijoj bi redakciji trebalo opširno pisati). U svima tim knjigama nalaze se komentari koji su klasični po malograđanskim detaljima kojima redaktori žele »akademizirati« Gorana. Oni, da navedemo samo jedan primjer, smatraju da je sada neobično važno da čitalac bude obavješten kako izgleda rukopis koje Goranove knjige. Tako javljaju da rukopis stihova »Ognji i rože« ima »format 10,8×16,8 cm; 75 listova ukoričenih u dva siva kartona, kroz koja su provučene dvije svijetloplave, duge vrpce za vezanje.... Goran je te pjesme pisao zelenom tintom, svaku na posebnom listu, na desnoj strani; naslove ciklusa, naslove pjesama i **Kazalo** pisao je štampanim slovima....« — može li biti teže uvrede mrtvom Goranu, nego što je ta da se u komentarima, u djelu »Dani gnjeva«, spominje danas, kako je o prvom izdanju te knjige napisao nekakav prikaz 1937 godine stari klerofašistički zlikovac Ivo Lendić, urednik »Hrvatske straže«, koji je pred narodnim gnjevom pobjegao s ustašama. Ili zbog koga i zbog čega treba danas spominjati poznatog izdajnika i agenta Inteligens servisa Josipa Berkovića, urednika nekadašnjih »Savremenih pogleda«? Ili bilježiti kako je jednu od ovih novela preveo na njemački Hitlerov oficir dr Jozef Bobek, urednik »**Deutsche Zeitung in Kroatien**«, lista koji je za vrijeme okupacije izlazio u Zagrebu? (»Dani gnjeva«, izdanje NZH, Zagreb 1946, str. 230, 227.) Razumljivo je, da zauzet ovakvim »naučnim« radom, redakcioni odbor Djela Ivana Gorana Kovačića nije stigao da od oslobođenja izda ni jedno izdanje »Jame«, koje danas nema u knjižarama!

Prije nego se osvrnemo na pojedine priloge, trebalo bi notirati nevjerovatnu neukusnost koju su pokazali urednici »Ostvarenja«, svrstavši, u svojoj reklamnoj revnosti, na omotu knjige, u isti red imena koja ne mogu stojati jedno uz drugo. Evo, kakoređaju urednici zbornika, autore: Adi, Barac, Benešić, Bjeljinski, Boglić, Bor, Brajer, Bajron, Car Emin, Čapek, Čengić, Dante. . . Žerve, Gogolj. . . Vežinov, Vitez, Vlčev, Volter. Ili — čitate malo niže, na istom omotu, reklamu o autorima u likovnom dijelu knjige: Postružnik, Prica, Puškin, Radauš, Režek. Varate se ako mislite da je taj Puškin neki mladi, novi slikar. Ne, to je glavom Aleksandar Sergejević, od koga su na stranama 59. i 60. objavljena, uz prijevod njegovih stihova, dva crteža perom i koji je zbog toga svrstan, kao likovni umjetnik, u isti red s našim likovnim umjetnicima.

Ali ni to još nije sve: urednici su V. I. Lenjina označili kao **saradnika** almanaha »Ostvarenja«.

Od originalnih proznih priloga ističe se novela Josipa Pavičića. Vjekoslav Kaleb objavljuje novelu o trojici malograđana »Malena ali. . .«, koja je, kako je označena, napisana 1940. ali nije bila objavljena ni u prvoj knjizi autorovoj (»Na kamenju«, Zagreb 1940.) ni u drugoj (»Izvan stvari«, Zagreb 1942.) Da je štampana g. 1940., ova bi pripovijetka po čitavoj svojoj ustremljenosti i atmosferi djelovala tada mnogo snažnije, mnogo udarnije nego danas, naročito zbog lika postolara Jere, koji se »od nekog vremena sprijateljio s fratrima u samostanu na Smokvici, k njima odlazi na razgovor« i gvardijan mu s radošću priča o tome kako je »stvar gotova: rat će se pojaviti u najskorije vrijeme«. Novela je pisana (ili, točnije rečeno, rađena) stilom prvih knjiga Kalebovih, cerebralnošću koja zamara, raznim trikovima, pirandelovštinom, — i autor u konstruisanju efekata ponekad potsjeća na svog postolara Jeru, koji zato što »mu se čini da još nije sasvim opažen« razbija o zid, pred publikom, svoje čaše, boce, tanjire, pa čak simulira da hoće da zakolje i ženu i djecu. Kalebu, zapaženom piscu, ovo nije potrebno, a nije bilo potrebno ni čitaocima samo zato da bi Kaleb bio zastupljen neobjavljenom pričom. Ranko Marinković, koji već nekih deset godina objavljuje odlomke iz svojih djela, podario je dvanaestak stranica i urednicima »Ostvarenja«. Novela Iva Frola iz 1936. godine zacijelo nije doživjela prigodom sadašnje prve publikacije nikakva dotjerivanja, što, svakako, treba požaliti. Viktor Car Emin u priči »Dva se rukava prazna na vjetru njišu. . .« prilazi našoj stvarnosti s mnogo simpatija. Augustin Stipčević i Mirjana Matić-Hale dali su površne, umjetnički neproživljene priče. Ervin Šinko štampao je nekoliko blijedih skica pod naslovom »Pariske uspomene«.

Antun Barac je u članku »Slom Ljudevita Gaja« pokušao dati novo gledanje na poznatu Gajevu aferu s knezom Milošem 1848. Ali historijsko zbivanje nije rezultat borbe pojedinaca, a još manje se historija može objašnjavati »firerovskom« psihologijom, kao što to čini profesor Barac: »S nečim proročkim u sebi, Gaj je bio stvoren da vodi, i to odlučno, bez skretanja, prema ciljevima, koji ni njemu samome možda nisu uvijek bili potpuno jasni. . Kad se sve činilo izgubljenim, on je vještim govorničkim zaokretom ili odlučnom kretnjom znao promijeniti neprijateljsko raspoloženje masa u svoju korist« (str. 233.) Marijan Matković dao je jedan feljtonski napisan članak o lirici A. B. Šimića. Sličan člančić napisao je Šinko o mađarskom pjesniku Adiju. Marin Franičević govori o današnjoj kulturno-prosvjetnoj problematici, u članku pretrpanom citatima. Uspomene Julija Benešića o jednom poljskom prevodiocu naše književnosti ne bi bile nezanimljive, da su redaktori brisali purgerske detalje o vrstama vina koje je taj prevodilac volio da pije, o kulenu i sličnom. Mnogo malograđanskih i nazdravičarskih gledanja ima i u prilozima Mirka Brajera. Zanimljivo je pročitati o vezama Trogiranina Frana Trankvila de Andreis - Andrijevića s Erazmom Roterdamskim, ali o Erazmu, mjesto fraza (»Bio je plebiscitom Evrope izabrani vladar u carstvu duha«), valja pisati naučno i kritički, što je danas olakšano postojećim naučnim ocjenama, a pogrešno je objavljivati ocjene samo zbog imena jednog pisca. Jarko svijetlo na život hrvatskih kulturnih radnika u Austro-Ugarskoj, bacaju dva kratka dopisa Janka Polića-Kamova upućena Milivoju Dežmanu, koji je čitave decenije, sve do naših dana, kontrolirao, kao povjerljiva osoba finansiskog kapitala, najveći i najuticajniji dio štampe u Hrvatskoj i brutalno eksploatisao hrvatske književnike u materijalnom i moralnom pogledu.

Stihovima su pretstavljeni mnogi hrvatski pjesnici od Nazora do novih. Urednici su dopustili da se pjesme datiraju okupacijskim godinama — praksa koja se uporno sprovodi u nekim časopisima od oslobođenja — ma da je često očigledno da su stihovi napisani sasvim nedavno. Naročito se ovakovo obmanjivanje i davanje lažnih svjedočanstava o sebi ne bi smjelo dopuštati u slučajevima kada je vrlo dobro poznat stav autorov u tim godinama.

Kvalitet pojedinih prijevoda je vrlo nizak. Prevodioci ponekad ne znaju ni najosnovnije zakone našeg jezika (»Vi ste sposobna«, »Vi ste pametnija« str. 286.), ili ga kvare (»Dobivaš sve za ništa«, str. 287., »Pila je goli čaj« str. 118.), ili izmišljaju riječi koje nam napominju NDH (»komornica« mjesto sobarica, str. 119. i dalje).

Među prevedenim esejima nalazi se i jedan od fundamentalnih Lenjinovih članaka o Tolstoju i članak »Uspomeni Hercena«. Samo bi trebalo bilješke uz te članke praviti sa više osjećanja odgovornosti: čitalac mora točno znati koja je fusnota Lenjinova, a koja prevodiočeva. To isto vrijedi i za članak Hercenov o Bjeljinskom. Dobro je što je prevedeno slavno pismo Bjeljinskoga Gogolju, ali ga nije trebalo donositi u skraćenom obliku, kao što se ono daje učenicima 9. razreda sovjetskih srednjih škola, otkuda je i prevedeno (»Ruska literatura«. Hrestomatija za 9. razred srednje škole od N. L. Brodskoga i I. N. Kubikova, Učpedgiz 1945.), a sasvim je neozbiljno da prevodilac prenosi i fusnote iz školskog udžbenika i da čitaocima almanaha »Ostvarenja« objašnjava najobičnije strane riječi, kao na primjer: ateizam, fanatizam, pedanterija i t. d. Članak Lunačarskoga o Ščedrinu, napisan dvadesetih godina, danas je u mnogočem zastarjeo jer je tek poslije smrti Lunačarskoga (1933.) sovjetska nauka o književnosti dala radove koji su ponegdje iz temelja izmijenili gledanje na velikog ruskog satirika i revolucionarnog demokratu: dva velika toma » Literaturnog nasljedstva«, knjige Kirpotina, Eljsberga, Oljminskoga i drugih. A godine 1941. dovršeno je i prvo potpuno izdanje djela Ščedrinovih u 20 tomova, od kojih gotovo jednu trećinu pretstavljaju tekstovi objavljeni prvi put.

Na koncu — još jedna neukusnost, pored tolikih o kojima smo govorili. Almanahu je dodan i povezan u knjigu reklamni popis izdanja NZH, štampan na lošijoj vrsti papira. Razumljivo je da NZH, kao komercijalno poduzeće, treba da reklamira svoja izdanja, ali nije potrebno da se danas knjiga natura čitaoci na metodama koje nas mnogo sjećaju na metode raznih Kuglija, Biroza, Gece Kona i sličnih knjižarskih kulturtregera.

Smatrali smo za potrebno da se malo opširnije osvrnemo na grube i krupne griješke u ovom zborniku. Utoliko više, što je na koricama knjige označeno da je ovo tek prvi tom, pa bi se zbog toga lako moglo desiti da dočekamo i drugi.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31